Turkish Studies *Educational Sciences*

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 1565-1600

DOI: 10.29228/TurkishStudies.23027

ISSN: 2667-5609

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 24.05.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.08.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (25.07.2019)-Referee 2 (26.07.2019)

This article was checked by iThenticate.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK ELEKTRONİK GÖRSEL SÖZLÜK GELİŞTİRME: TASARIM TABANLI BİR ARAŞTIRMA*

*Aslı MADEN** - Erhan DURUKAN****

ÖZ

Araştırmada, ortaokul 5. sınıf öğrencilerine yönelik Elektronik Görsel Sözlük (e-GS)'ün geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, Türkçe ders kitabından seçilen sözcükleri içeren bir görsel sözlüğün tasarlanması, öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda iyileştirilmesine çalışılmıştır. Araştırmanın amacına ulaşmak için, genellikle bir ürün, hizmet ya da sistemin geliştirilmesi için kullanılan ve ilke, kuram ya da eğitim uygulaması şeklinde ürün ortaya koymaya fırsat tanıyan tasarım tabanlı araştırma (TTA) yöntemi temel alınmıştır. Bu araştırmada ürün tasarımı, iyileştirme ve raporlaştırma/değerlendirme şeklinde bir tasarım tabanlı süreç izlenmiştir. Araştırma, Giresun il merkezindeki Aksu Şehit Hakan Gemici Ortaokulu 5. sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, tasarım ve iyileştirme aşamasında belirlenen temalara uygun olarak iki kez toplanmıştır. Araştırmada, e-GS ile ilgili öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri önemli yer tutmaktadır. Tasarım tabanlı araştırma sürecinde, kullanıcıların (öğretmenlerin ve öğrencilerin) e-GS'ye ilişkin düşünceleri ve önerileri görüşme formları ile toplanmıştır. Araştırmada, *Öğretmen Görüşme Formu* ve *Öğrenci Görüşme Formu* ile toplanan veriler ise nitel tekniklerle analiz edilmiştir. e-GS ile ilgili görüşme formlarından elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, 5. sınıf öğrencilerinin e-GS'yi beğendiği ve Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenciler sözlüğün diğer konular için de hazırlanmasını istemiştir. Türkçe öğretmenleri öğrencilerle aynı şekilde sözlüğün diğer dersler için de hazırlanmasını

* Bu makale, ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın hazırladığı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, E-posta: asmaden25@gmail.com

*** Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, E-posta: erhandurukan@gmail.com

istemiştir. Ulaşılan sonuçlar, *Elektronik Görsel Sözlük*'ün bu hâliyle sözcük öğrenmede etkili bir öğretim teknolojisi olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sözlük, sözcük öğretimi, elektronik sözlük, e-GS, TTA.

DEVELOPMENT ELECTRONIC VISUAL DICTIONARY FOR SECONDARY SCHOOL STUDENTS: A DESIGN BASED RESEARCH

ABSTRACT

In the study, it is aimed that develop Electronic Visual Dictionary (e-VD) for secondary school 5th grade students. For this purpose, it is studied that design of a visual dictionary including the words chosen from Turkish course book and improvement according to opinions of student and teacher. In order to reach the aim of the research, it is based on Design-Based Research (D-BR) that gives an opportunity to create a product in form of a principle, a theory or a training application and generally used for the development of a product, service or system. In this study, a design-based process has been followed in form of product design, improvement and reporting/evaluation. The research has been carried out in Aksu Şehit Hakan Gemici Secondary School 5th grades in the city center of Giresun. The datas of the study have been collected twice as appropriate for determined themes in design and improvement stage. In research, student and teacher opinion has an important place about e-VD. During design-based research process, users' (students and teachers) opinions have been collected about e-VD with interview forms. In this context, it has been prepared two separate semi-structured interview forms with related movements by researcher. In the research, collected datas with *Teacher Interview Form* and *Student Interview Form* have been analyzed with qualitative techniques. Achieved datas from interview forms about e-VD has been solved with content analysis. As a result of the research, it has been detected that 5th grade students liked e-VD and wanted to be used in Turkish lessons. Furthermore, students have wanted to be prepared dictionary for other subjects. Turkish teachers have wanted to be prepared dictionary for other lessons likewise students. Results that will be achieved are showed that *Electronic Visual Dictionary* can be used as an effective teaching technology in teaching with this status.

STRUCTURED ABSTRACT

Dictionary is a tool and application source for development of word treasury. Ability and habit of using dictionary should be given students in school age. In this issue, Turkish teachers and lessons have a great responsibility. Although importance of dictionaries is known the benefits for students and someone who needs, it cannot be utilized from these sources sufficiently. Electronic dictionaries that can present faster and richer contents than printed dictionaries can provide many

opportunities about using a dictionary. Superiorities that computer and internet technology presents for users should be taken into consideration. It will be appropriate that is benefit from computer and internet dictionaries in the process of teaching Turkish vocabulary. Thus, it can be seen that electronic dictionaries will provide many benefits in teaching of vocabulary when students' high tendency of using technology is considered. These developments bring about doing applications about using electronic dictionary in teaching Turkish vocabulary as native and foreign language. Yet, it is seen that studies of electronic dictionary intended to teaching Turkish vocabulary stay limited with status determination and branch of teaching foreign language. It is also taken attention that there is not an examination about developing electronic dictionary with visual content intended to learning vocabulary in primary and secondary school level.

In the study, it is aimed that develop Electronic Visual Dictionary (e-VD) for secondary school 5th grade students. For this purpose, it is studied that design of a visual dictionary including the words chosen from Turkish course book and improvement according to opinions of student and teacher.

In order to reach the aim of the research, it is based on Design-Based Research (D-BR) that gives an opportunity to create a product in form of a principle, a theory or a training application and generally used for the development of a product, service or system. Design-based research method is a phased research process pursued to can be designed new applications or new theories. During the development process of the e-VD, design has been developed in design and improvement stages, occurred visual dictionary development scenarios and participant opinions has been presented in reporting part. In this study, a design-based process has been followed in form of product design, improvement and reporting/evaluation: In *Design* stage of examination process; the literature related to using of electronic dictionary has been scanned, problem condition of using e-dictionary has been occurred in terms of teaching vocabulary. In *Improvement* stage, student and teacher opinions obtained from application of design of e-VD have been analyzed. In *Reporting / Evaluation* stage, student and teacher opinions have been analyzed and obtained results have been reflected to dictionary design. Vocabulary pool of e-VD that is a learning material intended for Turkish lesson has been limited with application calendar in the 5th grade Turkish course book in accordance with applicability principle.

The research has been carried out in Aksu Şehit Hakan Gemici Secondary School 5th grades in the city center of Giresun. Participants of examination consist of 34 students studying in 5th grades (A, C branches) in 2016-2017 academic years and 2 Turkish lesson teachers, and 35 students studying (D, F branches) in 2017-2018 education and academic years and 2 Turkish lesson teachers with an incidental technique. A draft dictionary for electronic dictionary application has been applied on research group in 2016-2017 academic years, improved dictionary has been applied again on 5th grade students in 2017-2018 academic years. In selection of research group, features of teachers intended for using e-learning softwares and smart board and making the

use of smart boards in 5th grades determined secondary school have been effective.

The datas of the study have been collected twice as appropriate for determined themes in design and improvement stage. In research, student and teacher opinion has an important place about e-VD. Improvements and developments have been made according to student and teacher opinions as users about design of dictionary. During design-based research process, users' (students and teachers) opinions have been collected about e-VD with interview forms. In this context, it has been prepared two separate semi-structured interview forms with related movements by researcher. In the research, collected datas with *Teacher Interview Form* and *Student Interview Form* have been analyzed with qualitative techniques. Achieved datas from interview forms about e-VD has been solved with content analysis. Interview forms datas have been evaluated and classified by an academician, expert and Turkish lesson teacher giving lesson to classes with researcher. It has been determined similarities and differences by comparing classifications. It has been paid attention to provide consensus among researchers and other experts while analyzing interview datas.

As a result of the research, it has been detected that 5th grade students liked e-VD and wanted to be used in Turkish lessons. Furthermore, students have wanted to be prepared dictionary for other subjects. At the same time, it is seen that e-VD has been liked by Turkish teachers thanks to features such as giving words with meaning relationships by visualizing, including vocalizations about meaning relations of words and to be able to practice for students actively on the dictionary, to be supported of learning process in terms of visual, auditory, kinesthetically. Turkish teachers have wanted to be prepared dictionary for other lessons likewise students. Results that will be achieved are showed that *Electronic Visual Dictionary* can be used as an effective teaching technology in teaching with this status. Nevertheless, these results are evidences that based-examination process has been carried out as appropriate for research aim, in other words, design of dictionary has been brought features together as appropriate for aim of research.

Keywords: Dictionary, teaching of word, electronic dictionary, e-VD, DBR.

1.Giriş

Sözlükler dil öğrenme sürecinde önemli bir başvuru kaynağı ve temel bir öğretim aracıdır. Dil öğretiminde, ana dili veya yabancı dil öğrenme sürecinde, özellikle okuduğunu anlamada, ayrıca düşünceleri sözlü veya yazılı biçimde doğru sözcüklerle ifade edebilmede sözcük hazinesi etkin rol oynar. Sözcük hazinesinin geliştirilmesi için başvurulacak temel araç ise sözlüklerdir. “Fiziksel, zihinsel ve sosyal bakımdan gelişme çağındaki öğrenciler, gerek günlük yaşamlarında gerekse derslerde bilmedikleri sözlerle karşılaşır. Bu karşılaşmalar doğru biçimde değerlendirilirse, öğrencilerin söz varlığı gelişimi açısından bir fırsat oluşturur. Anlamı bilinmeyen ve/veya kullanıldığı bağlam yardımıyla çözülemeyen sözlerin sözlük yardımıyla kavranması, öğrencilerin anlamlar dünyasını zenginleştirir. İlköğretimde, öğrencilere bilinmeyen sözler için sözlük kullanma alışkanlığı kazandırmak, onların akademik başarılarını olumlu etkileyecektir” (Karadağ, 2011, s. 195).

Sözlükler, “bir dilin sözcük dökümünü yaparken o dille yaratılan, o dille aktarılan kültürün de bir tür haritasını verir. Sözlükleri dikkatli okuyan bir kimse, sözlükler aracılığıyla o cemiyetin kültürü, sanatı, yaşama biçimi hakkında da ortalama bir bilgiye sahip olabilir. İletişimin tam ve doğru olarak gerçekleşmesi için, dilin yapıtaşları sayılabilecek olan sözcüklerin anlam boyutlarının iyi bilinmesi kadar, yerli yerinde kullanılması da çok ama çok önemlidir. Dilin gücü, onun yapısını, anlatım imkânlarını iyi bilmek ve yeni imkânlar yaratmakla gerçekleşir. Bunun yolu da yazarlar için dil ürünleri (bilgilendirici ve nazarî ürünler) ortaya koymak, okurlar için bu ürünleri okumak, ayrıca da hem yazar hem okur için çeşitli türlerde sözlükler karıştırmaktan geçer”(Çotuksöken, 2002, s. 181–184). Öğrenci için düşünüldüğünde; sözlükler öğrenciye anlamını bilmediğini öğretmek güven verir, zevkli bir uğraştır, kontrol ve karşılaştırma imkânı sunar, söz varlığını zenginleştirir, kendi kendine öğretir, öğrenmeye canlılık ve aktiflik katar (Budak, 2000; Göğüş, 1978). Sözlükler bunlarla birlikte, köken, tür ve söz dizimi bilgisi, yazım ve sesletim özelliği, anlam özellikleri ve kullanım örneklerine dair de bilgiler içermektedir.

Okul çağından itibaren çocuğa, okuduğunu ve dinlediğini anlayabilmesi, duygu ve düşüncelerini konuşarak ve yazarak anlatırken sözcüklerin doğru anlamda ve yerli yerinde kullanılabilmesi için yegâne başvuru kaynağının sözlük olduğu öğretilmelidir. Sözlük kullanma becerisi, öğrenciye okul yaşamından sonra da yararlanabileceği bir hayat boyu öğrenme alışkanlığı olarak yerleşik hâlde kazandırılmalıdır. Sözlükler “biri başucu eseridir, temel eserdir. Bu anlamda çok önemli kaynaklardır. Hangi alanda çalışılırsa çalışılsın bir şekilde sözlüğe muhakkak başvurulmaktadır. Eğitim-öğretim hayatında, bilimsel hayatta sözlük kullanmak âdeta zorunlu bir ihtiyaçtır. Özellikle dil ve anlatım çalışmalarında çalışanın eli, ayağı gibidir sözlükler. Bunun yanı sıra günlük hayatta da sıklıkla sözlüklere başvurulmaktadır ya da başvurma ihtiyacı hissedilmektedir. Bu ihtiyaca bağlı olarak da sözlükler her zaman talep edilen kaynak eserler durumundadır. Sözlük bir kültür taşıyıcısı da olduğu için özellikle bunun farkında olan milletler tarafından çok etkili kullanılmıştır. Bu beyanda sözlükler bir kültürel emperyalizm aracı olarak da kullanılmıştır. Bu nedenle özellikle bazı sözlüklerin hazırlanmasında özel kurullar oluşturulmuş ya da o dili çok etkili kullananlara bu yönde imkânlar sunulmuş; bu, aynı zamanda, bir devlet politikası hâline de getirilmiştir” (Dursunoğlu, 2012, s. 256).

Sözlük kullanma becerisinin ilköğretim çağında öğrencilere kazandırılması ve alışkanlık hâline getirilmesinde Türkçe öğretmenlerinin sorumluluğu çok büyüktür. Türkçe öğretmenleri ders içinde sözlüğe hangi durumlarda ve ne şekilde başvurulacağını örnek kullanımlarla göstermeli, aynı zamanda nasıl kullanılması gerektiğine dair alıştırmalar ve tekrarlarla öğrencilerin bu kaynakları etkili kullanmasını sağlamalıdır. Öğretmenlerin ders içinde ve dışında örnek davranışları ile sözlük kullanımına yönelik yaşantılar oluşturması öğrencilerin sözlük kullanımlarında teşvik kaynağı olacaktır. Zira alışkanlığa dönüşecek bilgi ve beceriler için öğrenciler öncelikle öğretmeninde bu özelliği arayacaktır. Dolayısıyla bir alışkanlık hâlinde öğrenciye kazandırılması gereken sözcüğün anlamını öğrenmek için sözlüğe başvurma öncelikle öğretmenlerin de sahip olması gereken bir beceridir. Sözcük öğretiminde zikredilen niteliklerinden dolayı sözlük kullanmaya dair temel bilgilerin öğrenciye kazandırılması öncelik taşır. Çünkü “sözlük kullanmayı bilmeyen öğrenciler için sözlük kullanımı, metnin anlaşılması önünde bir engeldir (Koyama ve Takeuchi, 2004). Metinde karşılaştığı her yeni kelime için çıkarımda bulunmadan hemen sözlüğe bakma eğilimi, metinden uzaklaşma ve metni anlamamaya neden olmaktadır” (Knight, 1994’ten akt. Melanlıoğlu, 2013, s. 269). Bunun için öğretmenlerin sözlük kullanımına dair becerileri öğrenciye göstererek kavratması ve kendisinin de sözlüğe başvurarak örnek olması gereklidir.

Sözlüklerin değeri, öğrenciye ve ihtiyacı olana sağladığı faydaların bilinmesine karşın sözlüklerden yeterince yararlanılamamaktadır. Çünkü “ilk ve orta öğretim sürecinde öğrencilerin sözlükleri zorunlu başvuru kaynakları olarak görmeleri bu tür kaynaklara karşı olumsuz tutumlarında gelişmesine neden olmaktadır. Bu nedenle sözlüklerin öğrenciler tarafından başvuru kaynağı olması yanında bir okuma kitabı gibi de algılanmasının sağlanması gerekmektedir. Öğrencilerin sözlükleri kullanmamaları, bu konuda yetkinliklerini oluşturamamalarına neden olmaktadır” (Erdem, 2017, s.132).

Bundan dolayı öğrencilere sözlüklerin sadece ihtiyaç duyulduğunda, ödev yaparken ve derste başvurulacak bir kaynak kitap olmadığı kavratılmalıdır. Öğrencilere sözlükten nasıl yararlanılacağını somut adımlar ve beceriler hâlinde gösterilmesi ve uygulamaların yapılması zorunludur.

Sözcük hazinesinin geliştirilmesi ve bunun için okul döneminde iyi bir sözcük öğretimi sürecinin yaşanması gerekmektedir. Bilgisayar ve internet teknolojisinin günlük hayattaki etkisi ve kullanıma yönelik sağladığı üstünlükler öğretim sürecinde de dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, Türkçe sözcük öğretimi sürecinde bilgisayar ve internet sözlüklerinden yararlanılması yerinde olacaktır. Sözlükler, her daim kullanılması gereken bir kaynaktır. Bu nedenle sözlüklerin çağın koşullarına ve (öğrenciler ve yetişkin) kullanıcıların öğrenme gereksinimlerine uygun olarak yenilenmesi de doğal bir durumdur. Dolayısıyla gerek günlük yaşamda kullanılan genel sözlüklerin gerekse okul döneminde kullanılan okul sözlüklerinin bilgisayar ve internet ortamında kullanılabilecek biçimlerinin hazırlanması, böylece dijital ortamın sunduğu görsel, işitsel, çoklu ortam özelliklerinden yararlanarak daha etkili bir sözlük oluşturmaya çalışılmalıdır. “Yeni iletişim teknolojileri ve internet, yaşama dair tüm alanlara nüfuz ederek, kavram ve değerlerin değişimine aracılık etmektedir. Bu noktada geleneksel sözlük anlayışının da yeni iletişim teknolojileri ile uyumlaşarak değişime ayak uydurduğu ve sanal ortamda mevcudiyetini ilan ederek e-sözlük anlayışına dönüştüğü görülebilmektedir” (Yıldırım ve Başer, 2016, s. 189).

Sözlük kullanımının gerekliliği ve kullanım ilkeleri kavratılarak alışkanlık hâline getirilmesi Türkçe derslerinde öğrenciye kazandırılacak önemli konulardandır. “Bu nedenle ders dışı sözlük kullanımının teşvik edilmesi mühim bir meseledir. Öğrencilerin sözlüğe ulaşımının kolaylaştırılması sözlüklere yönelik olumlu tutum geliştirmelerine katkı sağlayabilir. Teknolojinin gelişmesi ve hızla yayılmasıyla akıllı telefon ve tabletlerin öğrencilerin hayatında geniş bir yer tutmaktadır. Öğrencilerin büyük bir kısmında tablet veya akıllı cep telefonu bulunmaktadır. Bu yüzden derslerde sadece matbu sözlük kullanma yerine öğrencilerin ilgilerini çekecek bilgisayar ortamındaki sözlük uygulamaları kullanılabilir” (Can ve Deniz, 2016, s. 333). Öğrencinin söz varlığını zenginleştirmenin ötesinde bilgiye ulaşma ve öğrenme alışkanlıklarını da belirleyen bir beceri olan sözlük kullanmanın öğrencinin ilgi, ihtiyaç ve düzeyine uygun etkinliklerle Türkçe derslerinde kazandırılması mühim bir meseledir. Bu bağlamda, günümüz çocuk ve gençlerinin ilgi ve ihtiyaçlarını etkileyen, alışkın oldukları elektronik araçlardan ve dijital ortamlardan da sözcük öğretiminde yararlanılmalıdır. Sözlük kullanmanın alışkanlığa dönüştürülmesinde elektronik ve dijital sözlüklerden yararlanmanın bugün için bir zorunluluk olduğu da göz önünde tutulmalıdır.

Teknolojideki akıl almaz hızdaki değişimle beraber bilgisayarlar ve sonrasında internetin kullanımı ile yeni öğrenme ve öğretim ortamları ortaya çıkmıştır. Bilgisayar ve internet aracılığıyla öğrenmeye imkân sunan kaynaklar okul içinde ve dışında bu sürecin devam ettirilmesine de olanak sağlamıştır. Elektronik araçlarla dijitalleştirilmiş (sayısallaştırılmış) ortamlarda insanlara yazılı, çizili metinlerle, işitsel ve görsel dokümanlarla, kategorik arama motorlarıyla, ana dili ve yabancı dil sözlükleri ile birlikte insanların basılı ve yüz yüze öğrenme alışkanlıkları değişime uğramıştır. Teknolojik gelişmelerden etkilenen ve yenilenen alanlardan biri de sözlüklerdir. “Genelde kitap hâlinde bulunan sözlükler, son zamanlarda veri işleme ve saklama teknolojilerinin gelişmesiyle basılı biçimlerinden farklı hâlde kullanıma sunulmuştur. Yoğun disk (CD), taşınabilir bellek gibi araçlara yüklenerek bunları okuyabilecek bilgisayar, tablet gibi cihazlarla kullanılabilir biçime dönüştürülmüştür. Ayrıca, genel ağ (internet) aracılığıyla ulaşılacak elektronik sözlükler ile basılı sözlüklerin elektronik sürümleri de kullanıma sunulmuş, bu sözlüklerin cep telefonlarına indirilerek onlardan yararlanılması mümkün hâle getirilmiştir” (Gökdayı, 2016, s. 194).

Elektronik araçlar arasında bilgisayar ve onun tamamlayıcısı olan internet günümüzde özel bir yere sahiptir. Bugün günlük yaşamın her anında işyerinde, evde, resmî ve özel kurumlarda hatta okullarda öğretim sürecinde bilgisayar ve internet olmaksızın birçok temel işlemin yapılamayacağı açık bir gerçektir. Bilgi ve iletişim teknolojisi olarak da tanımlayabileceğimiz bu araçlarla bilgiye ulaşma,

üretme, paylaşma, düzenleme ve aktarma; eğlenme ve sanatsal etkinlikler ile sosyal paylaşımlar kolayca gerçekleştirilebilmektedir. Bilgisayar teknolojisi ve internet ortamında insanlar bir bilgiye kolayca erişebilmekte, başvurusunu kolaylıkla yapabilmekte, film izleyip şarkı dinleyebilmekte, diğer sanat ürünlerini görebilmekte ve dil becerilerini geliştirmek amacıyla dijitalleşmiş kitapları, dergileri okuyabilmektedir. Tüm bunlarla birlikte gerek ana dilinde gerekse yabancı bir dilde ihtiyaç duyduğu bir sözcüğün anlamını da bilgisayar üzerinde programlanmış bir sözlükten veya internet sitesi üzerinde tasarlanmış bir başka sözlükten hızlı ve rahat biçimde öğrenebilmektedir. Hatta bu ortamlarda kullanıcı sadece sözcüğün anlamını öğrenmekle kalmamakta, eş ve zıt anlamlısını, kullanımına yönelik örnekleri, yabancı dillerdeki karşılıklarını da görebilmekte ve ayrıca etkileşimli olarak sözlüğe yorum, öneri ve görüş de sunabilmektedir. Bu şekilde, basılı sözlük taşıma ve sözlük sayfaları arasında arama için çaba sarf etmeyerek ciddi kolaylıklara da sahip olmaktadır.

Günümüzde akıllı telefonların ve diğer mobil cihazların yaygın biçimde kullanımı elektronik ortamlardaki sözlük kullanımına da yeni bir çehre kazandırmıştır. Mobil cihazlar üzerinden internet bağlantılı veya bağlantısız biçimde erişilebilen sözlük uygulamaları ile kullanıcılar günün her saatinde ve her yerde anlamını bilmedikleri veya karıştırdıkları sözcükleri araştırabilmektedir.

Elektronik sözlükler, öncelikle bir terim olarak kelimelerin kullanımı, anlamı ve yazımı hakkında bilgi veren elektronik bir ortamda depolanan bir referans materyali (Nesi ve Uk, 2000) olarak tanımlanabilmektedir. Bunun yanında elektronik sözlük, aranan bilgilere anında erişim ile açık ve doğrudan bir dönüş yolu sağlayan elektronik bir yardım (Aust, Kelley ve Roby, 1993'ten akt. Dağtaş, 2014, s. 543) aracı olarak da tarif edilebilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yönlendirdiği bilişim çağında elektronik sözlükler, bilgisayar ve bilgisayar özelliği gösteren diğer cihazlar üzerinden, internet erişimli ya da erişimsiz biçimde sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını alfabetik bir düzende sunan, örnek kullanımlarını veren dijital ortamlar olarak tanımlanabilir. Elektronik sözlüklerin oluşturuldukları ve sunuldukları ortam ve kaynaklara bağlı olarak çeşitli üstün ve sınırlı yanları bulunmaktadır:

Elektronik sözlüklerin üstün yanlarını; *ayrıntılı arama yapma, aramalar arasında ilişkiler kurabilme, basılı sözlüklere göre daha fazla bilgi içermek, maddebaşlarını alfabetik ve tercihe bağlı çeşitli düzenlerde sunulabilme, yer sorunu ve sözcük sınırı bulunmama* şeklinde sıralamak mümkündür. Elektronik sözlüklerde sürekli olmayan ancak yer yer karşılaşılabilen hazırlayıcı ve kullanıcılardan kaynaklanan birtakım sınırlılıklar da bulunmaktadır: *Bilgiler arasında uyumsuzluk, tanım ve açıklama yerine sadece eş anlam verme, sistematik olmayan başlıklandırma, basılı sözlüğün aynen aktarılması ile eksikliklerin dijital ortama taşınması, ekran ve klavyeden kaynaklı sorunlar, kaynak belirsizliği gibi engeller e-sözlüklerin faydasını ve kullanımını sınırlandırmaktadır* (Aydın, 2017; Çelik, 2012). Bugün bilgisayar ortamında, internet sitelerinde ve cep telefonları üzerinde başvurulabilen elektronik sözlükler yaygın kullanıma sahiptir. Yapılan araştırmalar elektronik sözlüklerin hızlı ve kolay erişim imkânı sunmasının tercih edilmelerinde etkili olduğuna işaret etmektedir.

Yaşanan değişim elektronik sözlüklerin sözcük öğretimi sürecinde de eğlenceli ve verimli bir araç olarak kullanımını beraberinde getirmiştir. Bu doğal süreç ana dili ve yabancı dil olarak Türkçe sözcük öğretiminde elektronik sözlük kullanımına dair uygulamaların yapılması sonucunu doğurmaktadır. Konuyla ilgili alanyazında çeşitli araştırmaların yer aldığı görülmektedir. Örneğin Taylor ve Chan'ın (1994) araştırmasında, Hong Kong'da bir eğitim enstitüsünde öğrenim gören 494 üniversite öğrencisinin elektronik sözlüklerin eksiklik ve sınırlılıklarını bilmekle birlikte taşınabilirlik, hız ve kullanım kolaylığı, hatta ses özelliğinden dolayı bu araçları tercih ettiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde Jian ve arkadaşlarının (2009) araştırmasında ise, elektronik mobil sözlüklerin bilgiye hızlı ulaşma özelliğinin temel motivasyon unsuru olduğu belirlenmiştir. Joseph, Watanabe, Shiung, Choi ve Robbins'in (2009) çalışmasında da, yabancı dil öğretiminde iTango ve iKnow adlı medya iletişim yazılımlarının sözcük öğrenmeye olumlu katkısının olduğu görülmüştür. Alhanysony'in (2011) İngilizce öğrenen Arap öğrencilerin de elektronik sözlükleri basılı olanlara göre daha çok kullandıkları

belirlenmiştir. Amirian ve Heshmatifar'ın (2013) elektronik sözlüklerin kalıcı kelime öğrenme konusunda hızlı ve eğlenceli bir ortam sunduğu ve başarı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Bunların yanında Türkiye'de konu ile ilgili olarak şu araştırmalar örnek olarak gösterilebilir: Çelik'in (2012) mobil öğrenme ortamlarının sözcük öğrenme üzerindeki etkisine yönelik araştırmasında, cep telefonu üzerinde karekod özellikli mobil sözlük yazılımının etkili olabileceği görülmüştür. Dağtaş'ın (2014) ortaokul öğrencilerinin elektronik sözlüklere yönelik görüşlerini belirlediği araştırmada, öğrencilerin kolaylık, hız ve kelime potansiyelinin fazla olmasından dolayı elektronik sözlüklerin basılı sözlüklere göre daha fazla tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Özbay ve Melanlıoğlu'nun (2013) Türkçe öğrenen yabancıların sözcük öğrenmek için elektronik sözlüklerden yararlandığı tespit edilmiştir. Kang (2015) da yabancı dil olarak Türkçe kelime öğretiminde teknolojik materyallerden ve elektronik sözlüklerden kullanılmasının etkili ve eğlenceli öğrenmeyi sağlayacağına değinmiştir. Arslan ve Coşkun'un (2016) konuyla ilgili çalışmasında da, yabancılara Türkçe öğretiminde öğrencilerin sözcük öğrenirken daha çok ders kitabını daha sonra cep telefonu, internet, televizyon, müzik dinleme ve bilgisayar programlarını kullandığı belirlenmiştir. Kaplan ve Yıldız'ın (2018) araştırmasında, ortaokul öğrencilerinin elektronik sözlük kullanmaya yönelik hız, pratik kullanım ve kolay taşıma gibi özelliklerinden dolayı tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sözlük kullanma alışkanlıklarını tespit etmeye yönelik araştırmaların da literatürde mevcut olduğu gözlenmektedir (Boz ve Demirtaş, 2011; Can ve Deniz, 2016; Elbir ve Yıldız, 2013; Melanlıoğlu, 2013). Baskın'ın (2017) ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanmaya dair ihtiyaçlarını belirlediği çalışmada dikkat çekmektedir. Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, ilkökul ve ortaokul öğrencilerine yönelik, Türkçe derslerinde yararlanılabilecek görsel içerikli elektronik sözlük tasarımlarını geliştirmeye yönelik herhangi bir araştırmanın olmadığı, var olan çalışmalarının genellikle durum tespiti ile birlikte üniversite düzeyindeki öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte olduğu görülmektedir.

Zira ilgili araştırma sonuçları ile birlikte yapılan uluslararası ölçümler (PISA gibi) de öğrencilerimizin aktif sözcük hazinesi bakımından dünya ülkelerine ait ortalamaların altında olduğunu ve yeni öğretim yollarının denenmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla sözcük öğretiminde öğrenci gereksinimlerine, ilgi ve isteklerine cevap verebilecek, birden çok duyuya hitap edebilecek, dijital ortamda kullanılabilecek materyallerin, özel olarak da sözlüklerin, işe koşulması yerinde olacaktır. Bahsedilen gerekçelerle günlük yaşamda kullanılan genel sözlükler ve okul döneminde kullanılan okul sözlüklerinin bilgisayar ve internet ortamında kullanılabilecek görsel, işitsel ve çoklu ortam kaynakları bakımından zengin biçimlerinin hazırlanması önem kazanmaktadır. Fakat konuyla ilgili literatür tarandığında, Türkçe sözcük öğretimine yönelik görsel ve işitsel öğelerle zenginleştirilmiş, elektronik ortamda hazırlanmış sözlüklerin ve elektronik sözlükleri konu alan araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada, ortaokul 5. sınıf öğrencilerine yönelik Elektronik Görsel Sözlük'ün geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır.

1. Elektronik Görsel Sözlük (e-GS) tasarımı nasıl hazırlanmıştır?

1.1. e-GS tasarımı ile ilgili öğrenci görüşleri nelerdir?

1.2. e-GS tasarımı ile ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?

2. e-GS'nin iyileştirilmesi ne şekilde gerçekleştirilmiştir?

2.1. e-GS'nin iyileştirilmiş hâli ile ilgili öğrenci görüşleri nelerdir?

2.2. e-GS'nin iyileştirilmiş hâli ile ilgili öğretmen görüşleri nelerdir?

Bu amaç ve alt sorular doğrultusunda, Türkçe ders kitabından seçilen sözcükleri içeren bir görsel sözlüğün tasarlanması, öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda iyileştirilmesine çalışılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerine yönelik e-GS yazılımının kullanıcı görüşleri doğrultusunda geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ulaşmak için, genellikle bir ürün, hizmet ya da sistemin geliştirilmesi için kullanılan ve ilke, kuram ya da eğitim uygulaması şeklinde ürün ortaya koymaya fırsat tanıyan tasarım tabanlı araştırma (TTA) yöntemi temel alınmıştır.

Tasarım tabanlı araştırma Wang ve Hannafin (2005) tarafından; “analiz, tasarım, geliştirme ve uygulama süreçlerinin, araştırmacıların katılımcılar ile işbirliği içinde ve gerçek uygulama ortamında ardışık ve sürekli olarak uygulandığı, bağlama duyarlı tasarım ilkelerinin ve kuramlarının geliştirilmesine yönelik eğitim uygulamalarını iyileştirme amacıyla yapılan sistematik ve esnek bir araştırma yöntemi” şeklinde tanımlanmıştır. TTA yöntemi diğer yöntemlerden; tasarım - analiz - yeniden tasarım aşamalarının dinamik bir süreç içermesi (Kuzu ve diğ., 2011; Herrington ve diğ., 2007) ve katılımcılarla araştırmacıların sürecin bütününde etkileşim içinde olması yönüyle farklılaşmaktadır. Bunun yanı sıra TTA’larda tasarımın geliştirildiği ortam ve katılımcılar üzerinde uzun süre çalışılarak süreç içinde gerçekleştirilen tüm düzenlemeler ayrıntılı olarak raporlaştırılmaktadır (Reeves, 2000).

Tasarım tabanlı araştırma yönteminin en önemli hedefi eğitim ortamları ile gerçek dünyada karşılaşılan karmaşık problemler arasında daha kuvvetli bağlantıların oluşmasını sağlamaktır (Amiel ve Reeves, 2008; Sari ve Lim, 2012). Tasarım araştırmaları amaca bağlı olarak; bir ürün, ortam veya sistemin tasarlandığı, içerisinde geliştirme sürecinin yer aldığı ve sonuç olarak bir ilke, kuram veya eğitim uygulamasının geliştirildiği çalışmalardır (Barab ve Squire, 2004; Herrington, Mckenney, Reeves ve Oliver, 2007). TTA elektronik öğrenme materyallerinin hazırlanması için de uygun bir araştırma yöntemidir (Reeves, 2000; Wang ve Hannafin, 2005). TTA’daki araştırma sürecinin kontrol altında tutulması, uygulama sürecinde ihtiyaçlar ve gerçek yaşam uygulamaları doğrultusunda değişikliklere gidilebilmesi ve sonuca ulaşıldığında tekrar tasarım yapılarak sürecin yenilenebilmesi eğitim araştırmalarında yaşanan problemleri gidermede güçlü yanlar olarak görülebilir. Diğer taraftan, öğrenme sürecine dair ölçümlerdeki salt başarıya odaklı yaklaşımın ötesine geçilerek ortamdaki tüm paydaşların (araştırmacı-katılımcı) sürece etki etmeleri (görüş, algı, tutum vb.) de elektronik öğrenme materyalleri / ortamlarının geliştirilmesinde bu yöntemin tercih edilebilirliğini artırmaktadır. Tasarım tabanlı araştırmalarda; ürün tasarımı, geliştirme / iyileştirme ve değerlendirme ile model geliştirme ve değerlendirme şeklinde iki farklı uygulama süreci izlenebilmektedir (Richey ve Klein, 2005). Bu araştırmanın e-öğrenme materyali olarak e-GS üzerine yoğunlaştığı düşünüldüğünde; ürün tasarımı, geliştirme ve değerlendirme / raporlaştırma aşamalarının izlenmesinin doğru olacağı kabul edilmiştir.

Şekil 1: TTA süreç döngüsü

Nitekim TTA ile ilgili araştırmalarda, çeşitli modeller ve aşamalar belirlenmiş olsa da, dinamik bir süreç içinde tasarımın uygulanması ve geliştirilmesi hedeflendiğinden, araştırmacı ve katılımcıların rollerinde amaca, tasarıma ve ortama bağlı olarak değişikliklerin olabileceğinden hareketle kesin bir aşama planı / süreç döngüsünden söz edilemeyeceği de açıktır. Yöntemin esneklik içeren doğası da buna izin vermemektedir. Tasarım tabanlı araştırma yöntemi, yeni uygulamaların ya da yeni kuramların tasarlanabilmesi için yürütülen aşamalı bir araştırma sürecidir. Tasarlanan uygulamalar tekrar edilerek ve yeniden gözden geçirilerek iyileştirilmekte, değerlendirilmektedir (Kuzu ve diğ., 2011; Kahraman, 2015). e-GS'nin geliştirilme sürecinde tasarım ve iyileştirme aşamalarında tasarım geliştirilmiş, değerlendirme/raporlaştırma kısmında ise oluşturulan görsel sözlük geliştirme senaryoları ve katılımcı görüşleri sunulmuştur.

1. Aşama: Tasarım

Üç temel aşamadan oluşan araştırma sürecinin *tasarım* aşamasında; elektronik sözlük kullanımına ilişkin alanyazın taranmış, e-sözlük kullanımının sözcük öğretimi açısından problem durumu ortaya konulmuştur. Elektronik sözlük kullanımına dair örnekler uygulamalar incelenmiş, dijital ve internet ortamlarındaki kullanımlara ilişkin temel gereklilikler belirlenmiştir.

e-GS'nin tasarımında öncelikle hedef kitle ve amaç belirlenmiştir. Bu doğrultuda, sözlüğün hedef kitlesi ortaokul 5. sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır. Sözlük tasarımının geliştirilmesine kaynaklık edecek söz varlığı 5. sınıf Türkçe dersi Dünya ve Çevre teması ile sınırlandırılmıştır.

e-GS tasarımı bilgisayar ve öğretim teknolojileri alanında uzman kişilerden destek alınarak hazırlanmıştır. Geliştirilen taslak sözlük için Türkçe eğitimi akademisyenlerinden ve Türkçe öğretmenlerinden biçim ve içerik açısından fikir alınmıştır. Ortaokul öğrencilerine Türkçe derslerinde yardımcı e-öğrenme materyali olarak uygulanacak olan taslak sözlüğün akıllı tahta üzerinde kullanımı test edilmiştir.

Sözlük hedef kitlesi doğrultusunda, çalışma grubu 5. sınıf öğrencileri olarak belirlenmiştir. Taslak sözlükte yer alacak sözcükler Türkçe dersi Dünya ve Çevre temasına ait söz varlığı unsurlarından; söz varlığı etkinliklerinde geçen ve daha önceki temalarda yer almayan sözcüklerden seçilmiştir. Sözlüğün sözcük havuzu oluşturulurken tasarım sürecini kolaylaştırmak amacıyla söz varlığı unsurları isimlerle sınırlandırılmıştır. Dünya ve Çevre temasındaki söz varlığını zenginleştirme

etkinliklerindeki ve öncelikle öğretilmesi hedeflenen sözcük listeleri çıkartılmıştır. Bu kapsamda, Dünya ve Çevre temasındaki 6 metinde 1582 toplam sözcük ve 1077 farklı madde başı özelliği gösteren sözcük olduğu tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde, temanın söz varlığı içerisinde yer alan öğretilmesi hedeflenen farklı ve temaya özgü 183 sözcük belirlenmiş ve sözlüğe madde başı olarak girilmiştir. Daha önce planladığı üzere, Türkçe dersi öğretim programından hareketle belirlenen gerçek anlam, eş anlam, zıt anlam ve eş seslilik anlam özelliklerine uygun olarak (584 sözcük) sözcük havuzu sözlüğe girilmiştir.

e-GS tasarımı hakkında araştırma grubunda yer alan ortaokuldaki Türkçe öğretmenleri ile bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. e-GS tasarımı ortaokuldaki akıllı tahtalara yüklenmiştir (EK 3). e-GS tasarımı araştırma grubundaki öğrencilere Dünya ve Çevre teması işlenirken –söz varlığını zenginleştirme çalışmalarında- Türkçe öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. Araştırma grubundaki öğrencilerin ve derslerine giren Türkçe öğretmenlerinin e-GS tasarımına ilişkin görüşleri alınmıştır.

2. Aşama: İyileştirme

İyileştirme aşamasında, e-GS'nin tasarım hâlinin uygulamasından elde edilen öğrenci ve öğretmen görüşleri analiz edilmiştir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin sözlük ile ilgili görüşleri doğrultusunda bazı iyileştirmelere gidilmiştir.

İyileştirilmiş e-GS'de yer alacak sözcükler Türkçe dersi Okuma Kültürü temasına ait söz varlığı unsurlarından; söz varlığı etkinliklerinde geçen ve daha önceki temalarda yer almayan sözcüklerden seçilmiştir. Sözlüğün iyileştirilmiş hâli, araştırma grubundaki öğrencilere Okuma Kültürü teması işlenirken –söz varlığını zenginleştirme çalışmalarında- Türkçe öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. Araştırma grubundaki öğrencilerin ve derslerine giren Türkçe öğretmenlerinin sözlüğe ilişkin görüşleri alınmıştır. Veri analizi sonucunda, sözlük ile ilgili olumsuzluk veya eksiklik bildirilmediği için raporlaştırma aşamasına geçilmiştir.

3. Aşama: Değerlendirme / Raporlaştırma

Üçüncü aşama olan **Değerlendirme/Raporlaştırma**'da, e-GS uygulamasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri analiz edilmiş, ulaşılan sonuçlar sözlük tasarımına yansıtılmıştır.

2.2. Araştırma Grubu

Araştırma, Giresun il merkezindeki Aksu Şehit Hakan Gemici Ortaokulu 5. sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın katılımcıları, bu ortaokuldan tesadüfi teknikle 2016-2017 eğitim-öğretim yılında 5. sınıflarda (A, C şubelerinde) öğrenim gören 34 öğrenci ve 2 Türkçe öğretmeni ile 2017-2018 eğitim-öğretim yılında (D, F şubelerinde) öğrenim gören 35 öğrenci ile 2 Türkçe öğretmeninden oluşmaktadır. Elektronik Görsel Sözlük uygulaması için önce taslak sözlük 2016-2017 eğitim-öğretim yılında araştırma grubu üzerinde uygulanmış, iyileştirilmiş sözlük ise aynı ortaokulun 5. sınıflarında 2017-2018 eğitim-öğretim yılında tekrar uygulanmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirildiği okulun ve katılımcıların seçiminde şu faktörler etkili olmuştur:

Türkçe dersinde sözcük öğretimine yönelik bir e-öğrenme materyali olan e-GS için, uygulanabilirlik ilkesi gereğince bir sınırlama yapılarak sözcük havuzu ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki uygulama takvimine denk gelen temanın (Dünya ve Çevre ile Okuma Kültürü) sözcük hazinesi ile sınırlandırılmıştır. 5. sınıfta öğrenciler, dil becerilerini kullanabilme yeterliliğini kazanmışlar ve geliştirebilmek için ortaokulda zengin ve seçkin edebî örneklerle karşılaşmaktadırlar. Öğrenciler, ilkökul düzeyinden getirdikleri temel söz varlığı unsurları üzerine bu sınıftan itibaren edebî metinlerden hareketle yeni söz varlığı unsurları eklemeye başlamaktadırlar. Ayrıca 5. sınıf öğretim süreci, ilkökul evresinin tamamlanıp ortaokul sürecine geçiş sınıfı olarak da öğrencilerin temel eğitim etkinliklerinden sonra farklı derslerde branşlaşma ile birlikte daha sistemli bir hâl almakta ve var olan becerilerini geliştirecekleri bir özellik taşımaktadır.

Araştırmada yeni bir öğretim teknolojisinin kullanılmasına bağlı olarak uygulama yapılacak okulun alt yapı özelliklerinin yeterli olmasına önem verilmiştir. Belirlenen ortaokulda 5. sınıflarda akıllı tahta kullanımının yapılması ve öğretmenlerin akıllı tahta ve e-öğrenme yazılımlarını kullanmaya yönelik yeterlilikleri okulun seçiminde etkili olan diğer bir faktördür. Bu faktörlere bağlı olarak araştırmamanın çalışma grubu, Giresun il merkezindeki ortaokullar arasından amaçlı örneklem türlerinden uygun durum örneklem türüne göre seçilmiştir. Uygun durum örnekleme zaman, maliyet ve iş gücü sınırlılıklarından dolayı kolayca araştırma yapılabilecek kişi ve grupların seçilmesine dayanır. Araştırmacı da verileri kolayca toplayacağı birey ve grupları tercih eder (Büyüköztürk ve diğ., 2010, s. 91; Sönmez ve Alacapınar, 2011, s. 98). Araştırmanın çalışma grubundaki 5. sınıflar belirlenirken Türkçe derslerine aynı öğretmenin girmesine ve sınıf mevcutlarının aynı veya yakın olmasına dikkat edilmiştir.

Tasarım tabanlı araştırmanın sürdürüleceği ortaokulda, yapılacak e-GS uygulamasına dair çalışma planı, Türkçe öğretmenleri ile birlikte ders ve yıllık planını aksatmayacak biçimde hazırlanmıştır. Hazırlanan çalışma planına uygun olarak Giresun İl Millî Eğitim Müdürlüğünden hem taslak sözlük yazılımının uygulaması hem de iyileştirilmiş e-GS yazılımının uygulaması için iki kez araştırma izni alınmıştır. Araştırma grubundaki katılımcılara dair bilgiler aşağıda tabloda sunulmuştur:

Tablo 1: Araştırma grubuna ilişkin bilgiler

Grup	Cinsiyet					
	I. Uygulama / Tasarım			II. Uygulama / İyileştirme		
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam
2016-2017	5	11	16	6	12	18
2017-2018	10	8	18	10	7	17
			34			35

2.3. Veri Toplama Araçları

e-GS'nin geliştirilmesine yönelik tasarım tabanlı araştırma sürecinde, öğretmenlerin ve öğrencilerin sözlük tasarımı ile ilişkin düşünceleri ve önerileri görüşme formları ile toplanmıştır. Araştırmanın verileri, tasarım ve iyileştirme aşamasında belirlenen temalara uygun olarak iki kez toplanmıştır.

Görüşme Formları

Araştırmada, e-GS tasarımı ile ilgili öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri önemli yer tutmaktadır. Katılımcı olarak öğrenci ve öğretmenlerin sözlük tasarımı ile ilgili görüşleri doğrultusunda iyileştirmeler ve geliştirmeler yapılmıştır. Bu nedenle araştırma sürecinde tasarım (I. uygulama) ve iyileştirme (II. Uygulama) aşamalarında e-GS'nin ders sürecinde kullanılmasından sonra araştırma grubundaki öğrencilerin ve Türkçe dersine giren öğretmenlerin sözlük ile ilgili düşünceleri, önerileri ve beğenileri görüşme formları ile toplanmıştır. Veri toplama sürecinde araştırmacı tarafından ilgili alanyazından hareketle hazırlanan iki ayrı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Öğrenci Görüşme Formu

e-GS tasarımı ile ilgili araştırma grubundaki 5. sınıf öğrencilerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu oluşturulmadan önce literatür taranmış, benzer ölçme araçları incelenerek 4 soruluk bir form taslak hâde oluşturulmuştur.

Taslak form, Türkçe eğitimi akademisyenleri (2) tarafından dil ve anlatım, kapsam geçerliği açısından incelenmiştir. Ardından form, bir eğitim bilimleri uzmanınca gözden geçirilmiştir. Kapsam

ve uygulama açısından hazırlanan görüşme formu 20 öğrenci üzerinde ön uygulaması yapılmıştır. Kapsam ve uygulama açısından hazırlanan “*Elektronik Görsel Sözlük İle İlgili Öğrenci Görüşme Formu*” 4 açık uçlu soru ile yapılandırılmıştır (EK 7). Görüşme formu e-GS tasarımının kullanıldığı araştırma grubundaki sınıflarda öğrenim gören 5.sınıf öğrencilerine tasarım ve iyileştirme uygulama sonrasında elden ulaştırılmış ve görüşleri alınmıştır.

Öğretmen Görüşme Formu

e-GS tasarımına yönelik Türkçe öğretmenlerinin görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu oluşturulmadan önce literatür taranmış, benzer ölçme araçları incelenerek 4 soruluk bir form taslak hâde oluşturulmuştur.

Taslak form, Türkçe eğitimi akademisyenleri (2) tarafından dil ve anlatım, kapsam geçerliği açısından incelenmiş birtakım düzenlemelere gidilmiştir. Ardından, bir eğitim bilimleri uzmanınca gözden geçirilmiştir. Kapsam ve uygulama açısından hazırlanan görüşme formunun 4 Türkçe öğretmeni üzerinde ön uygulaması yapılmıştır. Öğretmenlerin sorulara ilişkin cevapları ve önerileri alınmış, soru ifadelerinde kısaltmaya gidilmesine karar verilmiştir. Uygulama için son şekli verilen “*Elektronik Görsel Sözlük İle İlgili Öğretmen Görüşme Formu*” 4 açık uçlu soru ile yapılandırılmıştır (EK 8). Görüşme formu, e-GS tasarımını dersinde kullanan Türkçe öğretmenlerine tasarım ve iyileştirme uygulama sonrasında elden ulaştırılmış ve görüşleri alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, *Öğretmen Görüşme Formu* ve *Öğrenci Görüşme Formu* ile toplanan veriler ise nitel tekniklerle analiz edilmiştir. e-GS ile ilgili görüşme formlarından elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. “İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır” (Yıldırım ve Şimsek, 2005, s. 227). Görüşme formu verileri, araştırmacı ile birlikte bir akademisyen, uzman ve öğrencilerin dersine giren Türkçe öğretmenleri tarafından değerlendirilmiş ve sınıflandırılmıştır. Yapılan sınıflandırmalar karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkları belirlenmiştir. Görüşme verileri analiz edilirken, araştırmacılar ve diğer uzmanlar arasında görüş birliğinin sağlanmasına dikkat edilmiştir.

Araştırmanın nitel bulgularının sunumunda öğrenciler D1, D2, D3...; Türkçe öğretmenleri ise Ö1 ve Ö2 şeklinde kodlanmıştır. Öğrencilerden yapılan alıntılarda yazım, noktalama ve anlatım bozukluğu yönlerinden herhangi bir düzeltme yapılmamış, öğrenci ifadeleri olduğu gibi aktarılmıştır.

3. BULGULAR

e-GS’nin *tasarım* ve *iyileştirme* döngüsüne dair işlemler aşağıda açıklanmıştır. Analiz sonucunda ulaşılan bulgular alt problemler göz önünde bulundurularak aşağıda sunulmuştur.

3.1. Elektronik Görsel Sözlük’ün Tasarım Aşamasına İlişkin Bulgular

3.1.1. Elektronik Görsel Sözlük Tasarımı

e-GS’nin tasarımı sürecinde temel alınan ilkeler ve özellikler;

- 1) Sözlük maddelerinin (TÖP doğrultusunda) sözcükte anlam konusuna (gerçek anlam, eş anlam, zıt anlam, eş seslilik) göre düzenlenmesi
- 2) Sözcükler arası anlam ilişkilerinin kavram ağı tekniğiyle görselleştirilmesi
- 3) İsimlerin madde başı olarak alınması
- 4) Sözlüğün akıllı tahta üzerinden kullanılabilmesi
- 5) Sözcüklerin anlamı ve yazımında TDK Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzunun esas alınması

- 6) Sözcüklerin cümle içinde kullanımının örneklendirilmesi
- 7) Sözcüklerin anlamı ve açıklamaları için baloncuklarının oluşturulması
- 8) 183 madde başı ve anlam ilişkisi bulunan sözcüklerin (toplam 584) sözlüğe girilmesi
- 9) e-GS için Türkçe eğitimi uzmanlarından ve öğretmenlerden görüş alınarak senaryo oluşturulması şeklinde belirlenmiştir.

e-GS tasarımı için belirlenen ilkelere göre önce bir görsel senaryo hazırlanmıştır:

Şekil 2: Sözlük tasarım senaryosu

Sözlük tasarımı için hazırlanan senaryoda anlam ilişkileri ile renk eşleştirmelerinde, renklerin psikolojik etkileri ve günlük yaşamda çağrıştırdığı anlamlar (trafik lambaları) da dikkate alınmıştır. Buna göre madde başı olan sözcük önem ve ciddiyeti temsil eden mavi renk ile; eş ve yakın anlam maviye yakın renklerle; zıt anlam tehlike ve durma bildiren kırmızı ile; eş seslilik ise denge-eşitlik anlamı veren yeşil renk ile görselleştirilmiştir.

e-GS için hazırlanan senaryo üzerinden bilgisayar ve öğretim teknolojileri alanında uzman kişilerden destek alınarak aşağıdaki şekilde tasarlanmıştır:

Şekil 3: Sözlük tasarım aşaması görüntüsü

Şekil 4: Sözlük tasarımı veri giriş sayfası görüntüsü

e-GS tasarımı, örneklemde yer alan öğrencilere Türkçe öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. Araştırma grubundaki öğrencilerin ve derslerine giren Türkçe öğretmenlerinin sözlüğün tasarım hâline ilişkin görüşleri alınmıştır.

Öğrenci ve öğretmenlerin e-GS tasarımına ilişkin görüşleri içerik analizi ile çözümlenerek aşağıda gösterilmiştir:

3.1.2. E-GS'nin Tasarım Hâline Yönelik Görüşlerle İlgili Bulgular

Öğrenci Görüşleri İle İlgili Bulgular

Uygulamaya katılan öğrencilerin e-GS'nin tasarım hâline ilişkin görüşlerini tespit edebilmek amacıyla uygulama sonrasında, öğrencilere dört açık uçlu soru içeren bir görüşme formu sunulmuştur. Bu bölümde; açık uçlu sorulardan elde edilen veriler, sorular göz önünde bulundurularak temalandırılmıştır:

Birinci Soruya İlişkin Bulgular

Birinci soruda; öğrencilerin e-GS ile yeni sözcükler öğrenmeye dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük yeni sözcükleri öğrenmenizi sağladı mı?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2: Birinci soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	f	İfade edilen görüş
D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8, D9, D10, D11, D12, D13, D15, D16, D17, D18, D19, D20, D21, D22, D23, D24, D25, D26, D27, D28, D29, D31, D32, D33, D34	32 (%94,1)	Evet, sağladı.
D14, D30	2 (%5,9)	Hayır, sağlamadı.
	34	

Tablo 2’deki birinci soru ile ilgili öğrenci cevapları incelendiğinde, uygulamaya katılan öğrencilerin tamamına yakınının (% 94,1) e-GS tasarımının yeni sözcükler öğrenmelerini sağladığına inandığı görülmektedir. Buna karşın araştırma grubundaki 2 öğrencinin bu soruya Hayır cevabını verdiği belirlenmiştir. Hayır cevabını veren öğrencilerden D14’ün sözcük sayısını az bulduğu; D30’un ise derste karşılaştığı anlamını bilmediği bazı sözcükleri bulamadığı için bu yönde görüş bildirdiğine görüşme formlarından ulaşılmıştır.

İkinci Soruya İlişkin Bulgular

İkinci soruda; öğrencilerin sözlük tasarımının hangi özelliklerini beğendiklerine dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük’ün hangi özelliklerini beğendiniz?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 3’te gösterilmiştir:

Tablo 3: İkinci soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	f	Tema	İfade edilen görüş / kod
D1, D9, D12, D19, D25	5	Anlam ilişkileri	(D1) Eş ve zıt anlamı bir arada göstermesi (D9) Kelimenin eş ve zıt anlamlısını gösterdi özelliğini beğendim. (D12) Sözcüğün diğer anlamlarını bulma (D19) Sözcüğün eşanlamlısını, zıt anlamlısını göstermesi (D25) Sözcüklerin eş ve zıt olanlarını göstermesi
D15, D5, D22, D24, D34	5	Elektronik / teknolojik olma	(D5) Elektronik olarak sözcükleri göstermesi (D15) Akıllı tahtadan kullanılabilmesini (D22) Elektronik olması (D24) Direk yanıp gelmesini ve arka planını (D34) Bilgisayarlı olması
D3, D10, D13, D16	4	Görsellik	(D3) Görsel cümleler yazıyoruz kendimizi de geliştiriyoruz. (D10) Sözcükleri renkli şekillerle göstermesini (D13) Resimli olmasını. (D16) Farklı renklerin kullanımı
D2, D21, D7, D11, D14, D20	6	Bilinmeyen / yeni sözcükleri içirme	(D2) Bilmediğimiz sözcükleri bize açıkladı. (D7) Bilmediğimiz kelimelerin anlamını öğrenmesini (D11) Bilmediğimiz sözcükleri öğrenmemizi sağladı. (D14) Yeni sözcükler öğrenmemizi sağladığı yönünü (D20) Bilgili olmasını bize yardım etmesini. (D21) Bize yeni kelimeler öğretmesini
D26, D28, D33	3	Açıklama ve örnek içirme	(D26) Kelimeleri gösterip anlamını da göstermesi (D28) Anlamı da göstermesi (D33) Sözcüklerin anlamı ve cümleleri beraber göstermesi
D6, D30, D32	3	Hız ve kolaylık	(D6) Hızlı biçimde sözcükleri görme (D30) Hemen aradığımızı bulmamız. (D32) Kolayca sözcüklere bakmak
D4, D8, D17, D18, D23, D27, D29, D31,	8	Evet, beğendim	(D4) Evet beğendim (D8) Çok güzel (D17) Evet, Türkçe dersinde güzel sözcükler öğrendim. (D18) Evet, Türkçe sözcüklerin özelliklerini öğrendim. (D23) Evet, beğendim. (D27) Beğendim çok güzel oldu. (D29) Beğendim. (D31) Evet, hoşuma gitti.
	34		

Tablo 3'teki ikinci soru ile ilgili öğrenci cevapları incelendiğinde, uygulamaya katılan öğrencilerin 8 (%23,5)'inin sözlük tasarımını bir özellik belirtmeksizin beğendiğini ifade ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, 5 (%14,7)'inin tasarımın sözcükleri anlam ilişkileri ile birlikte vermesini; 6 (%17,6)'sının ise yeni ve bilmedikleri sözcükleri öğretmesini; 3 (% 8,8)'ünün sözcüklerin anlam ve örnek kullanımlarını göstermesini ve diğer 3 (% 8,8)'ünün aradıkları sözcüklere kolay ve hızlı ulaşmalarını sağlamasını beğendikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin 5 (%14,7)'inin elektronik-

bilgisayar destekli olmasını; 4 (%11,8)'ünün görsel, resim ve şekil içermesini beğendiği de ulaşılan bulgular arasındadır.

Üçüncü Soruya İlişkin Bulgular

Üçüncü soruda; öğrencilerin sözlük tasarımının Türkçe dersinde kullanılmasına dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük’in Türkçe derslerinde kullanılmasını ister misiniz?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 4’de gösterilmiştir:

Tablo 4: Üçüncü soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	<i>f</i>	İfade edilen görüş
D1, D2, D3, D4, D5, D6, D8, D9, D10, D11, D12, D13, D15, D16, D17, D18, D19, D20, D22, D23, D24, D26, D27, D29, D30, D31, D32, D34	28	Evet
D7, D14, D21, D33	4	Hayır
D25, D28	2	(D25) İsterim ama gelişmiş olsa daha güzel olur. (D28) Daha renkli olarak kullanılsın.
	34	

Tablo 4’deki ikinci soru ile ilgili öğrenci cevapları incelendiğinde, uygulamaya katılan öğrencilerin 28 (%82,4)’inin e-GS tasarımının Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği görülmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin 2 (% 5,9)’sinin sözlüğün kullanılmasını geliştirilmesi koşuluyla istediği ve 4 (%11,8)’ünün ise sözlüğün kullanılmasını istemediği ulaşılan bulgular arasındadır.

Dördüncü Soruya İlişkin Bulgular

Dördüncü soruda; öğrencilerin sözlük tasarımının değişmesini istedikleri özelliklerin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük’te değişmesini istediğiniz özellikler var mı? Varsa nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 5’te gösterilmiştir:

Tablo 5: Dördüncü soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	f	İfade edilen görüş
D1, D7, D9, D13, D14, D15, D21, D22, D24, D25, D27, D30	12	(D1) Var. Daha fazla sözcük olması. (D7) Sözcüklerin bir listesi konulsa kolay olur (D9) Tüm kelimelerin olmasını isterdim ama böyle de güzel. (D13) Tıklayınca sözcükler seslendirilebilir (D14) Adı gibi her sözcüğün resminin olmasını isterim. (D15) Var, sesli görüntülü olsa sevinirim. (D21) Klavye ile sözcükler aransın (D22) Kuş yerine insan eklenebilir ve elinde kitap olabilir. (D24) Var. Baykuşun bizim istediğimiz cümleyi gidip bulup kendi okumasını isterim. (D25) Artık seçip de değil bir aradığımızda hepsi çıksın. (D27) İçinde resim olsun ama sayfa karışık olmasın. (D30) Büyütülmeli
D2, D3, D4, D5, D6, D8, D10, D11, D12, D16, D17, D18, D19, D20, D23, D26, D27, D29, D31, D32, D33, D34	22	Hayır, Yok, Gayet güzel, Böyle iyi.
	34	

Tablo 5'teki ikinci soru ile ilgili öğrenci cevapları incelendiğinde, uygulamaya katılan öğrencilerin 22 (%64,7)'sinin e-GS tasarımını bu şekilde kullanılabılır bulduğu ve değişiklik istemediği görülmektedir. Buna karşın, öğrencilerin 12 (%35,3)'sinin ise sözlük tasarımında bazı değişikliklerin yapılmasını istediği belirlenmiştir. Değişiklik isteyen öğrencilerden D1 ve D9 daha fazla sözcük olmasını; D13, D14, D15, D22, D27'nin sözlük tasarımında görsel ve işitsel açıdan değişiklikler (seslendirme, resim ekleme gibi) olmasını; D7, D24, D25'in sözcüklerin daha kolay bulunmasını (sözcük havuzu, listesi ile); D30'un tasarımın ebatlarının büyütülmesini istediği tespit edilmiştir. Araştırma grubundaki öğrencilerin görüşleri, e-GS tasarımına yönelik sürecin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Zira öğrencilerin taslak sözlük tasarımı ile ilgili sunduğu öneriler, iyileştirme aşamasında uygulanabilirlik açısından değerlendirilmiş, sözlükte çeşitli değişikliklere gidilmiştir.

Öğretmen Görüşleri İle İlgili Bulgular

e-GS'nin tasarım hâlinin uygulamasını gerçekleştiren ve Türkçe dersine giren 2 öğretmenin tasarıma ilişkin görüşlerini tespit edebilmek amacıyla uygulama sonunda, öğretmenlere dört açık uçlu soru içeren bir görüşme formu sunulmuştur. Bu bölümde; açık uçlu sorulardan elde edilen veriler, sorular göz önünde bulundurularak temalandırılmıştır:

Birinci Soruya İlişkin Bulgular

Birinci soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlüğün öğrencilere yeni sözcükler öğretme yönüne dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük öğrencilerinizin yeni sözcükleri öğrenmelerini kolaylaştırdı mı?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Araştırma gruplarında derse giren öğretmenlerden Ö1 birinci soru ile ilgili olarak; “Evet, öğrencilerin yeni sözcükleri öğrenmesine katkı sağladı.”, Ö2 ise “Evet, uygulama daha uzun sürebilirdi” cevabını vermiştir.

İkinci Soruya İlişkin Bulgular

İkinci soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlüğün öğrencilerce hangi açılardan beğenildiğine dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük hangi açılardan öğrenciler tarafından beğenildi?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

İkinci soru ile ilgili olarak; Ö1 “*Sözcüğün anlamıyla birlikte eş ve zıt anlamlarına aynı anda ulaşması, sözcüğün kavram alanını görmesi öğrencilerin hoşuna gitti. Sözcüğün ekrana girdikten sonra eş ve zıt anlamlarının belli bir süre ve sırayla çıkması öğrenciye tahmin imkânı da sunmaktadır.*” cevabını vermiştir. Ö2 ise “*Öğrenci kendi yaparak sonuca ulaştığı için daha verimli oldu.*” şeklinde cevap vermiştir. Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle; e-GS tasarımında sözcüğün eş ve zıt anlam ilişkileri ile birlikte belirli bir düzen ve sıra içerisinde sunulmasının ve öğrencilerin aktif katılımında etkili olduğu söylenebilir.

Üçüncü Soruya İlişkin Bulgular

Üçüncü soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlüğün üstün ve faydalı yanlarına dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük’ün üstün ve faydalı özellikleri sizce nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Üçüncü soru ile ilgili olarak; Ö1 “*Öğrencinin az bir çabayla sözcüğün eş ve zıt anlamını öğrenmesi, örnek cümlelerle bağlam içinde sözcüğü görmesi, ilgili sözcüklerin farkına varması gibi.*”, Ö2 ise “*Evet*” cevabını vermiştir. Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle, sözlüğün öğrencilerin sözcük hazinelerini geliştirmeye yönelik olumlu özellikler taşıdığı söylenebilir.

Dördüncü Soruya İlişkin Bulgular

Dördüncü soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlükte değişmesini istediği özelliklere dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük’te değişmesini istediğiniz özellikler var mı? Varsa nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Araştırma gruplarında derse giren Türkçe öğretmenlerinden Ö1 dördüncü soru ile ilgili olarak;

“Görsel Sözlük’ün boyutunun ekrana göre ayarlanması gerekiyor.

Arama bölümünde otomatik doldurma ve sözcük havuzu özellikleri eklenmelidir.

Sözcüklerin eş ve zıt anlamlarının da cümle içinde kullanılması etkiyi artıracaktır.

Sözcüklerin eş, zıt, sesteş olanları ile mecaz ve terim anlamları da eklenebilir.

Görsel Sözlük’ün her tema için hazırlanması öğretime renk katacaktır.

Görsel Sözlük programının doğrudan açılması öğrencilerin kullanımını artıracaktır.” şeklinde cevaplar vermiştir. Ö2 ise “*Sözlükteki sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi ve görsel anlamda eklemeler yapılması*” şeklinde bu soruyla ilgili görüşünü ifade etmiştir. Türkçe öğretmenlerinin önerilerinden hareketle, sözlük tasarımında öğrencilerin kullanımını kolaylaştırmak için sözcüklerin bir arada görülebileceği bir listenin yer alması, mecaz ve terim anlam özelliğinin de eklenmesi, sözcüklerin örnek cümlelerinin artırılması ve kontrol edilmesi, sözlüğün bilgisayar ve akıllı tahta ekranına göre ayarlanabilme özelliğinin eklenmesinin önemli olduğu görülmüştür. Tasarım tabanlı araştırma sürecinde, teknolojinin geliştirilmesinde katılımcı ve kullanıcıların deneyimlerinin ve buna ilişkin görüşlerinin alınması gerekmektedir. Bu nedenle e-GS tasarımının geliştirilmesinde öğrenciler gibi öğretmenlerin de görüşleri önem taşımaktadır. Sözlük tasarımının iyileştirme aşamasında Türkçe öğretmenlerinin görüşleri dikkate alınmış, sözlükte gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu süreçte Türkçe öğretmenleri ile bilgi alışverişinde de bulunulmuştur.

3.2. Elektronik Görsel Sözlük'ün İyileştirme Aşamasına İlişkin Bulgular

3.2.1. e-GS'nin İyileştirilmesi

Tasarım aşamasında elde edilen öğrenci ve öğretmen görüşleri doğrultusunda, sözlük üzerinde birtakım iyileştirme işlemleri yapılmıştır. Bunlar aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir:

Öğrenci görüşlerinden hareketle;

Sözcüklerin daha büyük yazılması

Sözlüğün açılan penceresinin büyütülmesi

Sözcüklerin okunuşuna dair ses ögesinin eklenmesi şeklinde sözlükte çeşitli iyileştirmelere gidilmiştir. Sözlükteki sözcüklerin seslendirmeleri için Türk Dil Kurumu internet sitesindeki Sesli Türkçe Sözlük (URL-11)'teki ses kayıtlarından yararlanılmıştır.

Türkçe öğretmenlerinin sözlük ile ilgili görüşleri doğrultusunda ise;

Sözcüklerin mecaz ve terim anlam ilişkilerine de sözlükte yer verilmesi,

Sözcük havuzunun geliştirilmesi,

Renklendirmelerde bazı değişikliklerin yapılması,

Sözlük penceresinin büyütülmesi,

Sözcük havuzunun açılan pencerede sunulması,

Akıllı tahtada kullanımın kolaylaştırılması için sözcük havuzu üzerinden madde arama özelliğinin oluşturulması şeklinde bazı iyileştirmelere gidilmiştir.

Yapılan iyileştirmeler neticesinde e-GS aşağıdaki şekilde örnekteki öğrencilere uygulanmıştır:

Şekil 5: İyileştirilmiş sözcük havuzu görüntüsü

Şekil 6: İyileştirilmiş veri giriş sayfası görüntüsü

II. Uygulama döngüsünde, Okuma Kültürü temasından seçilen sözcük havuzu ile sözlük hazırlanmıştır. Bu döngüden sonra da öğrenci ve öğretmen görüşleri alınmıştır.

e-GS'nin iyileştirilmiş hâline ilişkin öğrenci ve öğretmenlerin görüşleri içerik analizi ile çözümlenerek aşağıda gösterilmiştir:

3.2.2. Sözlüğün İyileştirilmiş Hâline Yönelik Görüşlerle İlgili Bulgular

Öğrenci Görüşleri İle İlgili Bulgular

Uygulamaya katılan öğrencilerin e-GS'nin iyileştirilmiş hâline ilişkin görüşlerini tespit edebilmek amacıyla uygulama sonunda, öğrencilere dört açık uçlu soru içeren bir görüşme formu sunulmuştur. Bu bölümde; açık uçlu sorulardan elde edilen veriler, sorular göz önünde bulundurularak temalandırılmıştır:

Birinci Soruya İlişkin Bulgular

Birinci soruda; öğrencilerin iyileştirilmiş e-GS ile yeni sözcükler öğrenmeye dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük yeni sözcükleri öğrenmenizi sağladı mı?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6: Birinci soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	f	İfade edilen görüş
Hepsi	35 (%100)	Evet, sağladı.
		(D1,D7,D16) Evet. <i>Eş anlam, zıt anlam, sesteş, mecaz anlam, gerçek anlamı öğrendim.</i>
		(D2,D4,D8,D9,D11,D26,D35) Evet. <i>Birçok sözcük öğrendik.</i>

Tablo 6’daki birinci soru ile ilgili cevaplar incelendiğinde; uygulamaya katılan öğrencilerin tamamının (% 100) Elektronik Görsel Sözlük tasarımının yeni sözcükler öğrenmelerini sağladığına

inandığı görülmektedir. Ayrıca, *Evet* cevabı ile birlikte 7 (%20)'sinin birçok sözcük öğrendiklerini ve 3 (%8,6)'ünün da sözcükte anlam konularını da öğrendiklerini belirtmesi dikkat çekmektedir.

İkinci Soruya İlişkin Bulgular

İkinci soruda; öğrencilerin iyileştirilmiş Elektronik Görsel Sözlük'ün hangi özelliklerini beğendiklerine dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük'ün hangi özelliklerini beğendiniz?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7: İkinci soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	f	Kategori	İfade edilen görüş / kod
D1, D2, D4, D6, D8, D9, D12, D13, D14, D15, D18, D16, D22, D24, D28, D30, D35	17	Görsel İşitsel Olma	(D1)Renkli olması, anlamların çıkması, cümlelerin çıkmasını beğendim. (D2)Sesli olmasını beğendim. (D4)Bir sürü sözcük vardı sesli olmasını beğendim. (D6)Sesli olmasını, harita olmasını, cümlelerin olmasını beğendim. (D8)Ses çıkarmasını beğendim. (D9)Sesli sözcüklerin olmasını, bağlantılı olmasını beğendim (D12)Sesli olması, bağlantılı olması çok güzel. (D13)Haritayı çok beğendim. (D14)Detaylı şekilde görselleştirilmiş, çizgi film gibi. (D15)Videolar da olabilir. (D18)Sesli olmasını, örneklerin olmasını. (D16)Sözlüğün sesli olması, cümle örneklerinin olması, kelimenin detaylı ve düzgün şekilde gösterilmesi. (D22)Eğlenceli olmasını. Renkli ve değişikti. (D24)Renklerin anlamını yazması, bir sözcüğün neyi varsa yazmasını sevdim. (D28)Renklere göre hangi anlam olduğunu. (D30)Sesli olmasını, sözcüklerin bağlantılı olmasını, anlamların, cümlelerin olmasını sevdim. (D35)Renkli olmasını, sesli olmasını, haritalı olmasını, her anlamın olmasını beğendim.
D3, D5, D21, D11, D17, D29, D31,	7	Anlam İlişkileri ve Görsel-İşitsellik	(D21)Harita olmasını, zıt anlamlı, eş anlamlı olması ve sesli olduğu için güzel. (D11)Birden fazla eş ve zıt anlam öğrendim. Rengarenk olmasını beğendim. (D5)Sesli olması, eş ve zıt anlamlı sözcüklerin olmasını beğendim. (D3)Sözcük havuzu, zıt anlam ve eş anlamı beğendim. (D29)Bilinmeyen sözcükleri bulmasını, mecaz anlamı öğrendim. (D31)Zıt anlam, mecaz anlam gibi kelimeleri öğrenmek ve her kelimenin farklı renkte olması güzel. (D17)Eş anlamlı, zıt anlamlı, terim anlamlı bütün kelimelerin olması beni mutlu ediyor.
D7, D10, D19, D20, D27, D33	6	Yeni ve bilinmeyen sözcükler	(D7)Evet. Kelimenin anlamlarını ve cümleleri beğendim.

			(D10)Birçok faaliyet var. Çünkü o sözcüklerin farklı farklı anlamları var. (D19)Yeni kelimeler öğrenmeği (D20)En çok bilmediğimiz kelimeleri öğrendim. (D27)Metinde bilmediğin sözcüklerin anlamının olması. (D33)Yeni kelimeler öğrendim, cümleler kurdum.
D23, D25, D26, D32, D34	5	Hız ve kolaylık	(D23)Arka planını ve kelimelerin açıklanmasını. Çabucak kelime öğreniyoruz. (D26)Aradığımız şeyi hemen buluyoruz, farklı kelimeler öğrendim. (D25)Birbirine bağlı olmasını ve kolay olmasını beğendim. (D32)Her özelliği güzel. İsteddiğimizde hemen kelimeleri buluyoruz, kolay. (D34)Kelimeleri bulmak kolay ve renkli olmasını.
	35		

Tablo 7’deki ikinci soru ile ilgili cevaplar incelendiğinde, uygulamaya katılan öğrencilerin 17 (%23,5)’sinin sözlük tasarımının görsel ve işitsel özelliklerini beğendiğini ifade ettiği görülmektedir. Bununla birlikte, 7 (%20)’sinin sözcüklerin anlam ilişkileri ile verilmesini ve görsel-işitsel olmasını beğendiği; 6 (%17,1)’sının ise yeni ve bilmedikleri sözcükleri içermesini; 5 (% 14,3)’inin sözcüklere kolay ve hızlı ulaşma özelliğini beğendikleri tespit edilmiştir.

Üçüncü soruya ilişkin bulgular

Üçüncü soruda; öğrencilerin iyileştirilmiş e-GS’nin Türkçe dersinde kullanılmasına dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük’ün Türkçe derslerinde kullanılmasını ister misiniz?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 8’de gösterilmiştir:

Tablo 8: Üçüncü soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	<i>f</i>	İfade edilen görüş
Hepsi	35 (% 100)	Evet, isterim. / Hem de çok / Kullanılsın. / Çünkü çok eğlenceli.

Tablo 8’deki üçüncü soru ile ilgili öğrenci cevapları incelendiğinde, uygulamaya katılan öğrencilerin tamamının e-GS tasarımının Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği görülmektedir.

Dördüncü Soruya İlişkin Bulgular

Dördüncü soruda; öğrencilerin iyileştirilmiş e-GS’de değişmesini istedikleri özelliklerin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere “*Elektronik Görsel Sözlük’te değişmesini istediğiniz özellikler var mı? Varsa nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar Tablo 9’da gösterilmiştir:

Tablo 9: Dördüncü soruya öğrencilerin verdiği cevaplar

Katılımcılar	f	Kategori	İfade edilen görüş / kod
D13, D9, D5, D6, D7, D10, D12, D14, D17, D18, D19, D21, D22, D24, D25, D26, D27, D28, D30, D32, D33, D34	22	Yok	(D13) Bence çok iyi (D9) Hayır (D5) Bu şekilde güzel (D6) Hayır (D7) Gayet iyi (D10) Hayır (D12) Güzel (D14) Hayır. (D17) Hayır yok. (D18) Yok. (D19) Hayır yok. (D21) Yok. (D22) Hayır, yok. (D24) Yok. (D25) Yok. (D26) hayır. (D27) Yok. (D28) Hayır. (D30) Hayır. (D32) Hayır. (D33) Hayır. (D34) Yok.
D3, D8, D20, D23, D29, D31	6	Diğer konular için kullanımı	(D3)Evet, içinde her şeyin olmasını isterdim. (D8)Diğer konular içinde olsun. (D20)Evet, daha da fazla kelime olsun isterim. (D23)Bütün konulardaki kelimeler olsun. (D29)Her kelimeyi bulmalıyız. (D31)Daha çok kelime eklenmesini isterim.
D2, D15, D16, D35	4	Daha çok görsel-işitsel içerik	(D2) Daha sesli olmasını isterdim. (D15) Çizgi film gibi olsun istiyorum. (D16)Video olabilir. Karikatür, çizgi film olur bence. (D35) Evet. Karikatür eklensin, diğer konulardaki kelimeler de olsun.
D1, D11, D4	3	Ebat	(D1) Büyümesini ve küçülmesini isterim. (D11) Daha da büyük olsun yaklaştırılıp uzaklaştırılsın. (D4) Hem büyüsün hem küçülsün.

Tablo 9'daki dördüncü soru ile ilgili öğrenci cevapları incelendiğinde, uygulamaya katılan öğrencilerin 22 (%62,9)'sinin e-GS tasarımını bu şekliyle kullanılabılır bulduğu ve değişiklik istemediği görülmektedir. Değişiklik isteyen öğrencilerden 6 (%17,1)'sinin sözlük tasarımının diğer konu / dersler için de hazırlanması yönünde; 4 (%11,4)'ünün daha çok görsel ve işitsel içerik eklenmesi yönünde görüş bildirdiği görülmektedir. Ayrıca, öğrencilerden 3 (%8,6)'ünün ise sözlük tasarımının ebadının değişmesini, büyümesini istediği belirlenmiştir. Araştırma grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun

sözlüğün bu hâlini yeterli bulduğu, değişiklik isteyenlerden bazılarının ise sözlük de değişiklikten ziyade yeni konularda kullanılmasını istediği dikkat çekmektedir.

Öğretmen Görüşleri İle İlgili Bulgular

Elektronik Görsel Sözlük'ün tasarım hâline yönelik belirtilen görüşler doğrultusunda iyileştirilmiş hâlinin uygulamasında, araştırma grubunda derse giren 2 Türkçe öğretmeninin sözlük tasarımına ilişkin görüşlerini tespit edebilmek amacıyla dört açık uçlu soru içeren bir görüşme formu sunulmuştur. Bu bölümde; açık uçlu sorulardan elde edilen veriler, sorular göz önünde bulundurularak temalandırılmıştır:

Birinci Soruya İlişkin Bulgular

Birinci soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlüğün öğrencilere yeni sözcükler öğretme yönüne dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük öğrencilerinizin yeni sözcükleri öğrenmelerini kolaylaştırdı mı?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Araştırma gruplarında derse giren Türkçe öğretmenlerinden Ö1 birinci soru ile ilgili olarak; “*Öğrenciler temada yer alan sözcüklerin gerçek anlam, eş ve zıt anlamlarına anında ulaşırlar. Öğrenciler için büyük kolaylık sağladı.*” cevabını vermiştir. Ö2 ise “*Evet. Öğrenciler için faydalı oldu.*” şeklinde soruyla ilgili görüşünü ifade etmiştir.

İkinci Soruya İlişkin Bulgular

İkinci soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlüğün hangi yönlerinin öğrencilerce beğenildiğine dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük hangi açılardan öğrenciler tarafından beğenildi?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Türkçe öğretmenlerinden Ö1 ikinci soru ile ilgili olarak; “*Sözcüklerin sesli bir şekilde telaffuz edilmesi hoşlarına giderken, sözcükler arasındaki anlam ilişkilerini görmeleri zihinsel şema oluşturmalarına yardımcı oldu. Kelimelerin anlam özelliklerinin farklı renklerle gösterilmesi de etkileyiciydi.*” cevabını vermiştir. Ö2 ise “*Kelimelerin anlam özelliklerinin farklı renklerle gösterilmesi ve sözcük bulma işleminin öğrenciler tarafından yapılması öğrenciler tarafından beğenildi.*” şeklinde soruyla ilgili görüşünü ifade etmiştir. Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle; e-GS tasarımında sözcüklerin anlam ilişkileri ile birlikte görselleştirilerek verilmesinin hem öğretim sürecini etkili kıldığı hem de sözcüklerin öğrenciler tarafından öğrenilmesini kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sözlük tasarımının derste kullanımı ile öğrenme sürecinin görsel, işitsel ve kinestetik açıdan desteklenmiş olduğu da görülebilmektedir.

Üçüncü Soruya İlişkin Bulgular

Üçüncü soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlüğün üstün ve faydalı yanlarına dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük'ün üstün ve faydalı özellikleri sizce nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Türkçe öğretmenlerinden Ö1 üçüncü soru ile ilgili olarak; “*Sözcükler arası anlam ilişkilerini anında ve istedikleri zaman görmeleri öğrenciler açısından önemliydi. Örnek cümlelerin edebi zevki oluşturacak eserlerden seçilmesi, şair ve yazarlara yönelik merak uyandırdı. Ortaya çıkan kavram haritası sayesinde sözcükler görsel hafızaya kolayca kaydedilebiliyor. Kalıcılığı öğrenme sağlaması ve öğrenilenleri pekiştirmesi önemliydi.*” cevabını vermiştir. Ö2 ise bu soruyla ilgili olarak “*Derslerde öğrencilerin sıkılmalarını önlemesi ile öğrenmeyi pekiştirmesi önemliydi.*” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Türkçe öğretmenlerinin görüşlerinden hareketle, sözlüğün öğrencilerin sözcük hazinelerini

geliştirmeye birlikte öğretimi eğlenceli hâle getirme, kalıcılığı sağlama ve edebî zevk uyandırma gibi olumlu özellikler taşıdığı da anlaşılmaktadır.

Dördüncü Soruya İlişkin Bulgular

Dördüncü soruda; Türkçe öğretmenlerinin sözlükte değişmesini istediği özelliklere dair görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğretmenlere “*Elektronik Görsel Sözlük’te değişmesini istediğiniz özellikler var mı? Varsa nelerdir?*” sorusu yöneltilmiş, elde edilen cevaplar aşağıda sunulmuştur:

Türkçe öğretmenlerinden Ö1 dördüncü soru ile ilgili olarak;

“Ekran ve yazı boyutunun istenilen şekilde düzenlenecek ayarlamalarının yapılması.

Bütün temaları içerecek şekilde sözlüklerin hazırlanması.

Kelimeler (resim, karikatür vb.) görsellerle zenginleştirilebilir.” şeklinde cevap vermiştir.

Ö2 ise “*Kelime havuzundaki kelimeler daha da zenginleştirilebilir. Ekran boyutu büyütülebilir.*” şeklinde bu soruya cevap vermiştir.

Türkçe öğretmenlerinin sözlüğe yönelik görüşleri uygulama sürecinde de alınmış, ebada dair bir düzenleme uygulama sürecinde yapılmıştır. Böylece uygulama sürecinde sözlüğün bilgisayar ve akıllı tahta boyutlarına uyarlanabilen sürümü kullanılmıştır. Türkçe öğretmenlerinin öğrencilerle aynı şekilde e-GS’nin diğer dersler için de hazırlanmasını istemesi, tasarımın sözcük öğretiminde, eğlenceli ve aktif katılımlı bir öğrenme öğretme sürecini sağlamada başarılı olduğunun kanıtıdır. Diğer taraftan öğretmen ve öğrenciler tarafından sunulan sözcüklerin görsellerle desteklenmesi önerisi; telif hakları, resim seçimi-çizimi, grafik özellikler ve farklı disiplinlerle iş birliği gerektirme gibi gerekliliklerden dolayı görsel sözlüğün yaygın kullanıma kazandırılması için yenilenme ve geliştirilme aşamaları ile uygulanabilirliğinin ve faydasının artırılabilceği de görülmektedir.

4. Tartışma

Elektronik Görsel Sözlük tasarımını geliştirmek ve iyileştirmek için araştırma grubundaki öğrencilerin görüşlerine başvurulmuş, bunun için öğrencilere açık uçlu sorular içeren görüşme formu uygulanmıştır. Tasarım aşamasında (I. Uygulama), sözlüğün tasarım hâline ilişkin öğrencilerin tamamına yakınının (% 94,1) e-GS tasarımının yeni sözcükler öğrenmelerini sağladığına inandığı tespit edilmiştir. Buna karşın 2 öğrencinin bu soruya Hayır cevabını verdiği görülmüştür. Bu bulgu, sözlük tasarımının öğrenciler tarafından beğenildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, araştırma grubundaki öğrencilerden 5 (%14,7)’inin sözlüğün sözcükleri anlam ilişkileri ile birlikte vermesini; 6 (%17,6)’sının yeni ve bilmedikleri sözcükleri öğretmesini; 3 (% 8,8)’ünün sözcüklerin anlam ve örnek kullanımlarını göstermesini ve 3 (% 8,8)’ünün ise aradıkları sözcüklere kolay ve hızlı ulaşmalarını sağlamasını beğendikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin 5 (%14,7)’inin elektronik-bilgisayar destekli olmasını; 4 (%11,8)’ünün görsel, resim ve şekil içermesini ve 8 (%23,5)’inin sözlük tasarımını bir özellik belirtmeksizin beğendiği belirlenmiştir. Bu bulgu, sözlük tasarımının farklı yönlerinin öğrenciler tarafından beğenildiğini göstermektedir. Yine öğrencilerden 28 (%82,4)’inin e-GS tasarımının Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, öğrencilerin 2 (% 5,9)’sinin sözlüğün kullanılmasını, geliştirilmesi koşuluyla istediği ve 4 (%11,8)’ünün ise sözlüğün kullanılmasını istemediği belirlenmiştir. Bu bulgu, sözlük tasarımının öğrencilerin ilgisini çektiğini, öğrenmelerine yardımcı olduğunu ancak hâlen birtakım eksikliklerinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca öğrencilerden 22 (%64,7)’sinin e-GS tasarımını bu şekliyle kullanılabilir bulduğu ve değişiklik istemediği tespit edilmiştir. Buna karşın, öğrencilerden 12 (%35,3)’sinin ise sözlük tasarımında daha fazla sözcük olması, görsel-ışitsel açıdan eklemeler yapılması ve ebadının büyütülmesi yönünde değişiklikler yapılmasını istediği belirlenmiştir. Bu bulgu, sözlük tasarımının bu hâliyle kullanılabileceğini, ancak bazı iyileştirmelerle etkisinin daha fazla olacağını göstermektedir.

e-GS tasarımının uygulamasında, öğrencilerin sözlük tasarımını genel olarak beğendiği, Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği ayrıca iyileştirilmesi için bazı önerilerinin olduğu görülmüştür. Öğrencilerin belirttiği iyileştirmeler sözlük üzerinde yapılmış, iyileştirilmiş hâli üzerinden ikinci uygulamaya gidilmiştir.

İyileştirme (II. Uygulama) aşamasında, sözlüğün iyileştirilmiş hâline ilişkin araştırma grubundaki öğrencilerin tamamının (%100) e-GS'nin yeni sözcükler öğrenmelerini sağladığına inandığı görülmektedir. Aynı şekilde sözcük öğretiminde, özellikle yabancı dil öğretiminde, elektronik sözlüklerin sıklıkla kullandığı görülmektedir (İbe Akcan, 2015). Melanlıoğlu'nun (2013) araştırmasında ise, Türkçe öğretiminde de öğrencilerin e-GS'yi kullanmak istediğine dair sonuçlara ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerden 17 (%23,5)'sinin sözlük tasarımının görsel ve işitsel özelliklerini; 7 (%20)'sinin sözcüklerin anlam ilişkileri ile verilmesini ve görsel-işitsel olmasını; 6 (%17,1)'sının ise yeni ve bilmedikleri sözcükleri içermesini ve 5 (% 14,3)'inin sözcüklere kolay ve hızlı ulaşma özelliğini beğendiği tespit edilmiştir. Bu bulgu, sözlük tasarımının birçok yönden öğrenciler tarafından beğenildiğini göstermektedir. Elektronik ya da dijital özellikli sözlüklerin sözcük öğretiminde sözcüğe ilişkin farklı yönleri (eş, zıt, mecaz anlam ve örnekleme vb.) içermesi ve sözcüğün form, anlam ve kullanım olmak üzere üç farklı yönü olduğunu ve aktif öğrenilebilmesi için bunların birlikte öğrenilmesinin önemi Nation (2001) tarafından vurgulanmaktadır. Aynı şekilde, Zimmerman (1997) ve Turgut (2006) tarafından yapılan araştırmaların sonucunda da öğrenenlere sözcüğün farklı yönlerinin bir arada sunulmasının gerektiği ortaya konulmuştur. İlköğretim düzeyinde sözcüğün öğrenilmesinde farklı yönlerin de dikkate alınması gerektiğine çeşitli araştırmalarda değinilmiştir (Göçer, 2009; Gülseren ve Batur, 2009; Karadağ, 2013). Diğer taraftan e-GS'nin beğenilen özelliklerinden biri sözcüklere hızlı ve kolay ulaşma olarak görülmektedir. Çavuş ve İbrahim'in (2009) İngilizce sözcük öğretiminde mobil teknolojileri kullandıkları araştırmanın sonucunda da öğrencilerin eğlenceli bulma ve kolaylık etkenlerinden dolayı bu materyali tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bunlarla birlikte, Kaplan ve Yıldız'ın (2018) 8.sınıf öğrencilerinin elektronik sözlük kullanmaya ilişkin görüşlerini belirledikleri çalışma sonucunda; öğrencilerin, elektronik sözlük kullanımını basılı sözlük kullanımına göre hızlı ve kullanışlı bulduğu ortaya konmuştur. Yine aynı şekilde Dağtaş'ın (2014) 7. sınıf öğrencilerinin elektronik sözlüklere ilişkin görüşlerini belirlediği çalışmada ise, öğrencilerin çoğunun elektronik sözlüklerin kullanımını kolay ve hızlı bulduğu; basılı sözlüklere göre sözcük potansiyelinin ise daha fazla olduğunu düşündüğü belirlenmiştir. Saran, Çağıltay ve Seferoğlu'nun (2008) araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma grubundaki öğrencilerin tamamının e-GS tasarımının Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği görülmektedir. Bu bulgu, sözlük tasarımının öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verdiğini, bu nedenle diğer konularda da kullanılmasının istenildiğini göstermektedir. Araştırmada tasarlanan ve geliştirilen e-GS, Türkçe ders kitabındaki temalara ait sözcük havuzunu esas almıştır. Dolayısıyla ders kitabı ile bütünleşik biçimde hazırlanmıştır. Bu durum öğrenci ve öğretmenlerde sözlük tasarımının diğer derslerde kullanılmasına yönelik bir isteğin oluşmasında etkili olmuştur. Aynı şekilde Chao ve Chen'in (2009) yaptığı çalışmada da, dijital araçların basılı ders materyalleriyle bütünleştirilerek kullanılmasının, öğrenenlerin bireysel öğrenme hızını arttırdığı ortaya konulmuştur. Yine araştırma grubundaki öğrencilerden 22 (%62,9)'sinin e-GS tasarımını bu şekliyle kullanılabilir bulduğu ve değişiklik istemediği görülmektedir. Ayrıca öğrencilerden 6 (%17,1)'sının sözlük tasarımının diğer konu / dersler için de hazırlanması; 4 (%11,4)'ünün sözlüğe daha çok görsel ve işitsel içerik eklenmesi ve 3 (%8,6)'ünün sözlük tasarımının ebadının değişmesini, büyümesini istediği belirlenmiştir. Bu bulgu, araştırma grubundaki öğrencilerin çoğunluğunun sözlüğün bu hâlini yeterli bulduğunu, değişiklik isteyenlerden bazılarının ise sözlük de değişiklikten ziyade yeni konularda da kullanılmasını istediğini göstermektedir.

e-GS yazılımının iyileştirilmiş hâlinin uygulamasında, öğrencilerin tamamının sözlük tasarımını beğendiği ve Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği görülmüştür. Ayrıca tasarım hâlinin

uygulanması sonrasında, sözlüğün geliştirilmesi için sözcük havuzu, yazılı ifadeler, renk düzeni gibi teknik kısımlara dair değişikliklerden ziyade diğer konular için hazırlanma ve video-resim ekleme gibi geliştirme yönünde taleplerin olması öğrencilerin beklentilerini daha fazla karşıladığını da göstermektedir. Bununla ilgili olarak, elektronik öğrenme ortamlarının sözcük öğrenme başarısına olan etkisinin yanında öğrenciler tarafından tercih edildiğine dair araştırma sonuçları da mevcuttur. Çelik'in (2012) ilgili çalışmasında, ders içi aktivitelerde kullanılan mobil destekli sözlüğün derse yönelik motivasyonu artırdığı, bunun yanında farklı derslerde de mobil öğrenme aracının kullanılmasının istendiği öğrenci görüşleri ile ortaya konulmuştur.

e-GS'nin tasarım sürecinde araştırma grubunda derse giren Türkçe öğretmenlerinin de görüşlerine başvurulmuş, bunun için öğretmenlere açık uçlu soru içeren bir görüşme formu uygulanmıştır.

Tasarım aşamasında (I. Uygulama), sözlüğün tasarım hâline ilişkin derse giren Türkçe öğretmenlerinden Ö1 “*Evet, öğrencilerin yeni sözcükleri öğrenmesine katkı sağladı.*”, Ö2 ise “*Evet, uygulama daha uzun sürebilirdi*” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu bulgu, sözlük tasarımının öğrencilerin sözcük öğrenmelerine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, araştırma gruplarında derse giren öğretmenlerden Ö1 “*Sözcüğün anlamıyla birlikte eş ve zıt anlamlarına aynı anda ulaşması, sözcüğün kavram alanını görmesi öğrencilerin hoşuna gitti. Sözcüğün ekrana girdikten sonra eş ve zıt anlamlarının belli bir süre ve sırayla çıkması öğrenciye tahmin imkânı da sunmaktadır.*” şeklinde sözlük tasarımının beğendiği yanlarını ifade etmiştir. Ö2 ise “*Öğrenci kendi yaparak sonuca ulaştığı için daha verimli oldu.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Bu bulgu, e-GS tasarımının sözcüğün eş ve zıt anlam ilişkileri ile birlikte belirli bir düzen ve sıra içerisinde sunulmasının ve öğrencilerin aktif katılımına imkân sağlanmasının etkili olduğuna işaret etmektedir. Yine araştırma gruplarında derse giren öğretmenlerden Ö1 “*Öğrencinin az bir çabayla sözcüğün eş ve zıt anlamını öğrenmesi, örnek cümlelerle bağlam içinde sözcüğü görmesi, ilgili sözcüklerin farkına varması gibi.*” ifadeleri ile sözlüğün faydalı özelliklerine dair görüş bildirmiştir.

Bunların yanında tasarım hâlindeki sözlükle ilgili öğretmenlerden Ö1 “*Görsel Sözlük’ün boyutunun ekrana göre ayarlanması gerekiyor. Arama bölümünde otomatik doldurma ve sözcük havuzu özellikleri eklenmelidir. Sözcüklerin eş ve zıt anlamlarının da cümle içinde kullanılması etkiyi artıracaktır. Sözcüklerin eş, zıt, sesteş olanları ile mecaz ve terim anlamları da eklenebilir. Görsel Sözlük’ün her tema için hazırlanması öğretime renk katacaktır. Görsel Sözlük programının doğrudan açılması öğrencilerin kullanımını artıracaktır.*” şeklinde, Ö2 ise “*Sözlükteki sözcük dağarcığının zenginleştirilmesi ve görsel anlamda eklemeler yapılması*” ifadeleri ile geliştirilmesine dair önerilerini sunmuştur. Sözlükle ilgili anlam ilişkilerinin artırılmasına dair önerinin elektronik sözlüklere ilişkin yaygın kabule uygun olduğu da görülmektedir. Şöyle ki “elektronik sözlüklerin işlevleri sadece kelimenin anlamını vermekten ibaret değildir. Türk dilinde örneği olmayan ve Batı dillerinde hızla yaygınlaşan görsel sözlükler sayesinde kelimeler dâhil olduğu kavram grubunda verilmektedir. Kavram alanına bağlı biçimde alt anlamların kelime ağı yöntemine göre” (Karcıga, 2016, s.18) hazırlanan elektronik sözlüklerde sözcüklerin çeşitli ilişkilendirmelerle, görsel ve işitsel unsurlarla verilmesi beklenmektedir.

Tasarım tabanlı araştırma sürecinde, teknolojinin geliştirilmesinde katılımcı ve kullanıcıların deneyimlerinin ve buna ilişkin görüşlerinin alınması gerekmektedir. Bu nedenle e-GS tasarımının geliştirilmesinde öğrenciler gibi öğretmenlerin de görüşleri önem taşımaktadır. Hem öğrencilerin hem de Türkçe öğretmenlerinin önerilerinden hareketle, sözlük tasarımında öğrencilerin kullanımını kolaylaştırmak için sözcüklerin bir arada görülebileceği bir listenin yer alması, mecaz ve terim anlam özelliğinin de eklenmesi, sözcüklerin örnek cümlelerinin artırılması ve kontrol edilmesi, sözlüğün bilgisayar ve akıllı tahta ekranına göre ayarlanabilme özelliğinin eklenmesine dair iyileştirmelerde bulunulmuştur. Bundan sonra iyileştirme uygulaması aşamasına geçilmiştir.

İyileştirme aşamasında (II. Uygulama), sözlüğün iyileştirilmiş hâline ilişkin derse giren Türkçe öğretmenlerinden Ö1 “*Öğrenciler temada yer alan sözcüklerin gerçek anlam, eş ve zıt anlamlarına anında ulaştılar. Öğrenciler için büyük kolaylık sağladı.*” şeklinde; Ö2 ise “*Evet. Öğrenciler için faydalı oldu.*” şeklinde sözlüğün sağladığı kolaylıkla ilgili görüşünü bildirmiştir. Bu sonuç, öğretmenlere göre sözlüğün hem tasarımı hem de iyileştirilmiş hâlinin sözcük öğretiminde etkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma gruplarında derse giren öğretmenlerden Ö1 “*Sözcüklerin sesli bir şekilde telaffuz edilmesi hoşlarına giderken, sözcükler arasındaki anlam ilişkilerini görmeleri zihinsel şema oluşturmalarına yardımcı oldu. Kelimelerin anlam özelliklerinin farklı renklerle gösterilmesi de etkileyiciydi.*” şeklinde; Ö2 ise “*Kelimelerin anlam özelliklerinin farklı renklerle gösterilmesi ve sözcük bulma işleminin öğrenciler tarafından yapılması öğrenciler tarafından beğenildi.*” ifadeleri ile sözlüğün iyileştirilmiş hâlinin beğenildiğini belirtmiştir. Bu bulgu, E-GS tasarımında sözcüklerin anlam ilişkileri ile birlikte görselleştirilerek verilmesi, sözcüklerin okunuşlarına dair seslendirmeler içermesi ve öğrencilerin sözlük üzerinde aktif biçimde uygulama yapabilmelerinden dolayı öğretim sürecinin görsel, işitsel ve kinestetik açıdan desteklendiğini göstermektedir. Sözcük öğretiminde görsel ve işitsel materyallerin etkili olduğuna dair araştırma sonuçları literatürde mevcuttur. Örnek olarak Saran, Seferoğlu ve Çağiltay (2009) yaptıkları çalışmada, öğrencilerin görsel ve işitsel olarak gördüğü sözcükleri daha kolay hatırlayabildikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca bu araştırma kapsamında geliştirilen Elektronik Görsel Sözlük’ün sözcüklerin kavram alanını yani ilişkili olduğu sözcükleri bir arada ve harita biçimde elektronik ortamda vermesi de öğrenme sürecine katkıda bulunmuştur. Nitekim “Batı ülkelerine ait görsel sözlüklerin çoğu elektronik ortamda bulunmaktadır. Bu sözlüklerin çoğu kavram alanı kuramına göre hazırlanmıştır. Kavramlar zihinde gruplanırken, genellenirken, farklı özellikleriyle diğer kavramlardan ayrılırken ve tanımlanırken kendi içinde yatay ve dikey bir alan oluşturur. Dil biliminde bu alana kavram alanı (veyahut Filizok (2005)’a göre kelime alanı) denir. Kavram alanı, o kavrama yakın, komşu kelimelerle kendisini oluşturan alt anlamlı kelimelerin toplamından oluşur” (Karçığa 2016, s. 2516). Karçığa’nın tanım ve değerlendirmesine göre geliştirilen sözlük tasarımı da ders kitabından seçilen sözcüklerin anlam bakımından ilişkili olduğu alandaki diğer sözcükleri bir arada sunmaktadır. Dolayısıyla görsel sözlüğün hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından beğenilen ilişkili sözcükleri bir kavram haritası aracılığıyla bir arada sunması yurt dışındaki uygulamalara ve dil bilimsel esaslara uygundur.

Araştırma gruplarında derse giren Türkçe öğretmenlerinden Ö1 “*Sözcükler arası anlam ilişkilerini anında ve istedikleri zaman görmeleri öğrenciler açısından önemlidir. Örnek cümlelerin edebi zevki oluşturacak eserlerden seçilmesi, şair ve yazarlara yönelik merak uyandırdı. Ortaya çıkan kavram haritası sayesinde sözcükler görsel hafızaya kolayca kaydedilebiliyor. Kalıcılığı öğrenme sağlaması ve öğrenilenleri pekiştirmesi önemlidir.*” şeklinde; Ö2 ise “*Derslerde öğrencilerin sıkılmalarını önlemesi ile öğrenmeyi pekiştirmesi önemlidir.*” ifadeleri ile sözlüğün iyileştirilmiş hâlinin üstün ve faydalı özelliklerine dair görüşünü sunmuştur. Benzer şekilde Maden ve arkadaşlarının (2016) konuyla ilgili çalışmasında da, kavram haritaları ile sözcük öğretiminin sözcükler arasındaki anlam ilişkilerini kavramada, aynı anda birden çok sözcük öğretilmesi ve görsel hafızaya hitap edildiği için hatırlamayı kolaylaştırmada etkili olacağı belirtilmiştir. Bu bulgu, sözlük tasarımının sözcük öğretimi sürecini eğlenceli hâle getirme, sözcük öğrenmede kalıcılığı sağlama ve edebî zevk uyandırma gibi olumlu özelliklere sahip olduğunu göstermektedir. Bunlarla birlikte araştırma gruplarında derse giren öğretmenlerden Ö1 “*Ekran ve yazı boyutunun istenilen şekilde düzenlenecek ayarlamalarının yapılması. Bütün temaları içerecek şekilde sözlüklerin hazırlanması. Kelimeler (resim, karikatür vb.) görsellerle zenginleştirilebilir.*” şeklinde; Ö2 ise “*Kelime havuzundaki kelimeler daha da zenginleştirilebilir. Ekran boyutu büyütülebilir.*” şeklinde sözlük ile ilgili değişiklik önerilerinde bulunmuştur.

Türkçe öğretmenlerinin sözlüğe yönelik görüşleri uygulama sürecinde de alınarak sözlük tasarımının ebadına dair düzenlemeye gidilmiştir. Böylece uygulama sürecinde sözlüğün bilgisayar ve akıllı tahta boyutlarına uyarlanabilen sürüm kullanılmıştır. Türkçe öğretmenlerinin öğrencilerle aynı

şekilde e-GS'nin diğer dersler için de hazırlanmasını istemesi, tasarımın sözcük öğretiminde, eğlenceli ve aktif katılımlı bir öğrenme öğretme süreci sağlamada başarılı olduğunu göstermektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuç

Sözcük hazinesinin geliştirilmesi, dinleme, okuma, konuşma ve yazma gibi tüm dil becerilerin doğru ve etkili kullanımında önem taşır. Bu nedenle okul öncesi evreden itibaren bireyin yeni sözcükler öğrenmeye ve yerinde kullanma alışkanlığı edinmeye ihtiyacı vardır. Sözcük öğretimine yönelik çalışmalarda, sözcüklerin gerçek, eş, zıt, mecaz, terim gibi anlam ilişkileri ile birlikte verilmesi ve bağlam-metin içinde öğrenilmesi bunun içinde alıştırma – uygulamaların yapılması hususu üzerinde ısrarla durulmaktadır. Göğüş (1978, s. 361) de aynı şekilde, kelime çalışmalarının amaçları arasında hem anlam ilişkilerinin tanıtılması ve kavratılması hem de bunların anlatımda yerinde ve doğru kullanılmasına yer vermektedir. Diğer taraftan öğrenme sürecinde ne kadar çok duyu organı devreye girerse başarının ve kalıcılığın o oranda artacağı da bilinmektedir. Nitekim araştırmalar, öğrenilenlerin % 83'ünün görme duyusu ile öğrenildiği ve yaparak öğrenilenlerin de kolay kolay unutulmadığını ortaya koymaktadır (Şahin ve Şahin, 2010). Bu bağlamda, öğrenme sürecinde farklı duyu organlarını devreye sokmada öğretim materyallerinin ve teknolojik unsurların değeri gözler önüne serilmektedir. Sözcük öğretiminde de öğrencilerin görerek, işiterek ve yaparak, anlamı bilinmeyen sözcüklerin anlam ve örnek kullanımlarını öğrenme fırsatı yakalayabileceği teknolojik tasarımların etkili olabileceği anlaşılmaktadır.

Türkçe öğretiminde bilgisayar ve internet kullanımına dayanan çeşitli araştırmalar yapılmışsa da elektronik sözlükler ile sözcük öğretimini konu alan tasarım ve uygulama içeren çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu gerekçelerden yola çıkarak araştırmada; 5. sınıf öğrencilerine yönelik e-GS'nin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmanın tasarım aşamasında; sözlük maddelerinin Türkçe dersi öğretim programından hareketle gerçek, eş, zıt, eş sesli ve yakın anlam ilişkileri ile oluşturulmasına, kavram ağı tekniğinden yararlanılmasına, isimlerin madde başı olmasına, sözlük tasarımının akıllı tahtaya uyumlu olmasına, anlam ve yazım kurallarında Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzunun temel alınmasına, her bir sözcük için örnek cümle verilmesine dair ilkeler belirlenmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda oluşturulmuş e-GS senaryosu bilgisayar ve öğretim teknolojileri alanından uzmanlara sunularak bir taslak tasarım geliştirilmiştir. İyileştirme aşamasında ise; *sözcüklerin daha büyük yazılması, sözlüğün açılan penceresinin büyütülmesi ve sözcüklerin okunuşuna dair ses ögesinin eklenmesi* şeklindeki öğrenci görüşlerine ek olarak *sözcüklerin mecaz ve terim anlam ilişkilerine de yer verilmesi, sözcük havuzunun geliştirilmesi, renklendirmelerde bazı değişikliklerin yapılması, sözlük penceresinin büyütülmesi, sözcük havuzunun açılan pencerede sunulması, akıllı tahtada kullanımın kolaylaştırılması için sözcük havuzu üzerinden madde arama özelliğinin oluşturulması* şeklindeki öğretmen görüşlerine göre sözlük tasarımında iyileştirmelere gidilmiştir. İyileştirilmiş sözlük ile ilgili öğrencilerin tamamının sözlük tasarımını beğenmesi ve Türkçe derslerinde kullanılmasını istemesine dayanarak e-GS'nin uygulanabilir olduğu kanaatine varılmıştır.

Araştırma sonucunda geliştirilmiş olan e-GS tasarımını, 5. sınıf öğrencilerinin beğendiği ve Türkçe derslerinde kullanılmasını istediği tespit edilmiştir. Nitekim öğrencilerin sözlüğün diğer konular için de hazırlanmasını istemesi tasarımın etkili olduğunun bir başka göstergesidir.

Araştırma sonucunda geliştirilmiş olan e-GS'nin sözcükleri anlam ilişkileri ile birlikte görselleştirerek vermesi, sözcüklerin okunuşlarına dair seslendirmeler içermesi ve öğrencilerin sözlük üzerinde aktif biçimde uygulama yapabilmesi, görsel, işitsel ve kinestetik açıdan öğrenme sürecinin desteklenmesi gibi özelliklerinden dolayı Türkçe öğretmenleri tarafından da beğenildiği ve derslerde kullanılmasının istendiği tespit edilmiştir. Türkçe öğretmenleri öğrencilerle aynı şekilde sözlüğün diğer

dersler için de hazırlanmasını istemiştir. Bu da tasarımın öğrenme-öğretme sürecinde başarılı olduğunu daha açık biçimde açıklamaktadır.

Sonuç olarak sözlük tasarımına ilişkin görüşler birlikte değerlendirildiğinde; *Elektronik Görsel Sözlük* tasarımının bu hâliyle sözcük öğretiminde etkili bir öğretim teknolojisi olarak kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Ulaşılan sonuçlardan hareketle, tabanlı araştırma sürecinin araştırma amacına uygun olarak gerçekleştirildiği, diğer bir deyişle sözlük tasarımının amaca uygun bir özelliğe kavuşturulduğu ifade edilebilir.

5.2. Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Sözcük hazinesinin geliştirilmesinde sözlük kullanma alışkanlığı çok önemli bir konuma sahiptir. Bu bilinçle öğrencilerin hem basılı hem de elektronik sözlük kullanmayı alışkanlık hâline getirmeleri için Türkçe ders kitaplarında ve öğretim programlarında; sözlüklerin tanıtımı, kullanma ilkeleri ve çeşitlerinden de bahsedilebilir.
2. Ortaokul öğrencilerinin ve Türkçe öğretmenlerinin görüşleri dikkate alınarak Türkçe ders kitabındaki diğer temalar için de elektronik sözlükler hazırlanabilir.
3. Ortaokul öğrencilerinin ve Türkçe öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, 5. sınıf dışındaki diğer seviyelere yönelik elektronik sözlükler hazırlanabilir.
4. Elektronik Bilişim Ağı (EBA) üzerinden öğretmenlerin kullanımına sunulacak ilkökul ve ortaokul seviyelerine uygun elektronik sözlükler oluşturulabilir.
5. Akıllı tahtalar aracıyla internet üzerinden erişilebilen elektronik sözlüklerin Türkçe derslerinde kullanılması için ders kitabındaki etkinliklere açıklama veya çeşitli işaretler konulabilir.
6. Araştırmalarda geliştirilen elektronik sözlüklere öğrencilerin erişimini sağlamak için Türkçe öğretimine yönelik yazılımların yer aldığı, belirli aralıklarla denetlenen bir genel ağ sitesi kurulabilir, varsa burada e-sözlükler paylaşılabilir.
7. Türkçe öğretmenlerine bilgisayar teknolojisi kullanma yeterliliği kazandırmak sadece elektronik sözlüklerin etkili kullanımında değil, bilgisayar destekli diğer dil öğrenme araç ve ortamlarından yararlanmada da önemlidir. Bu nedenle, Türkçe öğretmenlerine hizmet öncesi / lisans döneminde ve hizmet içi dönemde dijital yetkinliklerini artırmaya dönük eğitim verilebilir.

KAYNAKÇA

- Alhaysony, M. (2011). Dictionary look-up behavior of Saudi female EFL students. *European Journal of Social Sciences*, 26 (2), 250-267.
- Amirian, S.M.R. & Heshmatifar, Z. (2013). The impact of using electronic dictionary on vocabulary learning and retention of Iranian efl learners. *International Journal of Research Studies in Educational Technology*, 2(1), 35-44.
- Amiel, T., & Reeves, T. C. (2008). Design-based research and educational technology: rethinking technology and the research agenda. *Educational Technology & Society*, 11(4), 29-40.
- Anderson, R.C. & Nagy, W.E. (1992). The vocabulary conundrum. *American American Educator*, 16(4), 14-47.
- Aslan E. ve Coşkun O. (2016).Yabancılar Türkçe öğretiminde oyun yazılımları ile sözcük öğretimi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 11(3), 221-236.

- Aydın, Ö. (2017). *Sözlükbilim ve sözlükçülük ders notu*. Erişim Adresi: <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=12658> adresinden 03.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Barab, S., & Squire, K. (2004). Design-based research: Putting a stake in the ground. *The Journal Of The Learning Sciences*, 13(1), 1-14.
- Baskın, S. (2017). 5. sınıf öğrencilerinin sözlük ihtiyacı ve ortaokul sözlükleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 765-789.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 7. Basım. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, A. ve Deniz, E. (2016). Ortaöğretim öğrencilerinin sözlüklere yönelik tutumları. *Millî Eğitim Dergisi*, 210, 320-336.
- Budak, Y. (2000). Sözcük öğretimi ve sözlüğün işlevi. *Dil Dergisi*, 92,19-26.
- Boz, E. ve Demirtaş, A.A. (2011). Türkçe öğretmenlerinin okul sözlüğü kullanma konusundaki tutum ve davranışları. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 3, 65-134.
- Chao, P.-Y. & Chen, G.-D. (2009). Augmenting paper-based learning with mobile phones. *Interacting with Computers*, 21, 173–185.
- Cavus, N. & Ibrahim, D. (2009). M-learning: an experiment in using sms to support learning new English language words. *British Journal of Educational Technology*, 40(1), 78–91.
- Çelik, A. (2012). Yabancı dil öğreniminde karekod destekli mobil öğrenme ortamının aktif sözcük öğrenimine etkisi ve öğrenci görüşleri: mobil sözlük örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çotuksöken, Y.(2002). *Türkçe üzerine denemeler ve eleştiriler I*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Dağtaş, A. (2014). Ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin elektronik sözlüklere yönelik görüşleri. *The Journal of Academic Social Science*, 2(7), 542-555
- Dursunoğlu, H. (2011). Cumhuriyet döneminde yapılan sözlük çalışmaları ve Türkçe sözlükler üzerine bir kaynakça denemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31, 255-272)
- Elbir, B. ve Yıldız, H. (2013). Türkçe öğretiminde sözlük kullanımı ve sözlükçülük. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6(11), 249-268.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdem, C. (2017). Lise öğrencilerinin sözcük kazanımında sözlük kullanım eğilimlerinin etkisi. *GEFAD / GUJGEF* 37(1), 119–150.
- Filizok, R. (2005). Metin Analizi Açısından Kelimeler. Erişim Adresi: <http://www.ege-edebiyat.org/modules.php?name=News&file=article&sid=156> adresinden 09.11.2005 tarihinde erişilmiştir.
- Göçen, G. ve Okur, A. (2015). Ortaokula yönelik söz varlığı araştırmalarının incelenmesi: tezler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 64-79.
- Göçer, A. (2009). Türkçe eğitiminde öğrencilerin söz varlığını geliştirme etkinlikleri ve sözlük kullanımı. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 1025-1055.

- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Matbaası.
- Gökdayı, H. (2016). Kalıplaşmış dil birimlerinin elektronik sözlüklerde gösterimi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(15), 189-208.
- Gülseren, C. ve Batur, Z. (2009). Sözlüklerin niteliği ve işlevsel özelliği bağlamında sözlük okuma alışkanlığının anadili becerilerine etkisi üzerine kuramsal bir yaklaşım. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 135-147.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Herrington, J. A., McKenney, S., Reeves, T. C. & Oliver, R. (2007). Design-based research and doctoral students: Guidelines for preparing a dissertation proposal. In C. Montgomerie & J. Seale (Eds.), *Proceedings of EdMedia 2007: World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia & Telecommunications* (pp. 4089-4097). Chesapeake, VA: AACE.
- İbe Akcan, P. (2015). Sözcük-kullanımbilimsel bilgi kaynağı olarak *google*: Basılı ve elektronik sözlüklerle karşılaştırmalı bir inceleme. 2. Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu, 3-4 Kasım 2015, İstanbul Üniversitesi.
- Jian, H. S., Frode E., Law, K.M.Y., H, Y-P., Huang, Y.-M. (2009). The role of electronic pocket dictionaries as an English learning tool among chinese students. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25, 503-514.
- Joseph, S.R.H., Watanabe, Y., Shiung, Y., Choi, B. & Robbins, C. (2009). *Key aspects of computer assisted vocabulary learning (cavl): combined effects of media, sequencing and task type. Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, 4 (2), 133-168.
- Kahraman, A. (2015). *Web tabanlı ödev takip ve değerlendirme sisteminin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. ÇOMÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Kanğ, S. (2015). Yabancı dil olarak Türkçe kelime öğretiminde eğitim teknolojilerini kullanma. *Dede Korkut Dergisi* 7, 73-84.
- Kaplan, T. ve Yıldız, F. (2018). Ortaokul 8.sınıf öğrencilerinin elektronik sözlük kullanımına yönelik görüşleri. *ulakbilge*, 6(20), 101-112.
- Karadağ, Ö.(2011). İlköğretim Türkçe sözlüklerinin hazırlanmasında temel ölçütler. *TÜBAR XXX*, 193-207.
- Karadağ, Ö. (2013). *Kelime öğretimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Karcıga, S. (2016). Görsel sözlükler ve kelime ağları. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*. 1(1), 10-19.
- Kuzu, A., Çankaya, S., & Mısırlı, A. (2011). Tasarım tabanlı araştırma ve öğrenme ortamlarının tasarımı ve geliştirilmesinde kullanımı. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 1(1), 19-35.
- Maden, S. Altunbay, M. ve Dincel, Ö. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sözcük öğretimi uygulamaları: Kavram haritası örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 210, 477-488.
- Melanlıoğlu, D. (2013). Ortaokul öğrencilerinin sözlük kullanma alışkanlıkları: nitel bir araştırma. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2 (2), 266-284.

- Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nesi, H. & Uk, W. (2000). Electronic dictionaries in second language vocabulary comprehension and acquisition: the state of the art. Proceedings of EURALEX. Erişim Adresi: http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex 2000/099_Hilary%20NESI_Electronic%20Dictionaries%20in%20Second%20Language%20Vocabulary%20Comprehension%20and%20Acquisition_the%20State%20of%20the%20Art.pdf, adresinden 10.07.2014 tarihinde erişilmiştir.
- Nesi, H. (1999). A user's guide to electronic dictionaries for language learners. *International Journal of Lexicography*, 12(1), 55-66.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2013). Türkçe öğrenen yabancıların sözlük kullanma becerileri üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 1(1), 13-23.
- Reeves, T. C. (2000). Enhancing the worth of instructional technology research through “design experiments” and other development research strategies. *International perspectives on instructional technology research for the 21st century*, New Orleans, LA, USA.
- Richey, R. C., & Klein, J. D. (2005). Developmental research methods: Creating knowledge from instructional design and development practice. *Journal of Computing in Higher Education*, 16(2), 23-38.
- Saran, M., Cagiltay, K., & Seferoglu, G. (2008). *Use of mobile phones in language learning: Developing effective instructional materials*. Paper presented at the fifth International Conference on Wireless, Mobile and Ubiquitous Technologies in Education (p.39–43).
- Saran, M., Seferoğlu, G., & Çağıltay, K. (2009). Mobil Assisted Language Learning: English Pronunciation at Learners' Fingertips. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 97–114.
- Sari, E. ve Lim, C. (2012). Design-based research: Understanding its application in a teacher professional development study in indonesia. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 21(1), 28-38.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stirling, J. (2003). *The portable electronic dictionary: Faithful friend or faceless foe?* Retrieved from <http://www.elgweb.net/ped-article.html>
- Şahin, A. ve Şahin, E. (2007). Türkçe eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyaller. *İlköğretim Türkçe öğretimi* içinde ss.309-349. Ankara: PegemA Yayınları.
- Taylor, A. ve Chan, A. (1994). Pocket electronic dictionaries and their use. 6th EURALEX International Congress on Lexicography in Amsterdam, Netherlands. http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex1994/67_Euralex_Andrew%20Taylor%20and%20Adelaide%20Chan%20%20Pocket%20Electronic%20Dictionaries%20and%20their%20Use.pdf (adresinden 09.07.2014 erişilmiştir.)
- Turgut, Ö. (2006). *Yabancı dil dersinde pedagojik uygulama açısından sözcük öğretimi ve sözcük dağarcığını geliştirme yöntem ve tekniklerinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Wang, F. & Hannafin, M. J. (2005). Design-based research and technology: Enhanced learning environments. *Educational Technology Research and Development*, 53(4), 5-23.

-
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, O. ve Başer, E. (2016). İnternetin girişimciliği kapsamında değişen enformasyon siteleri üzerine bir değerlendirme. *Global Media Journal TR Edition*, 6(12),172-200.
- Zimmerman, C. B. (1997). Do reading and interactive vocabulary instruction make a difference? An empirical study. *TESOL Quarterly*, 31(1), 121-140.